

ILMANSUOJELUN SANASTO

toim. Katri Huutoniemi

Sanaston tarkoituksena on auttaa lukijaa teoksen ymmärtämisessä: tekstissä on paikoin ammatillisia termejä, joiden merkitystä ei teoksen historiallisen luonteen vuoksi ole useinkaan voitu avata itse tekstissä. Termin yleisen määrittelyn lisäksi tuodaan eräiden termien kohdalla esiin myös se historiallinen merkitysyhteys, jossa termiä on käytetty tässä teoksessa. Sanastossa termit on määritelty nimenomaan ilmansuojelun näkökulmasta, vaikka joillakin termeillä on myös muita merkityksiä. Sanasto sisältää myös tärkeimmät teoksessa käytetyt lyhenteet. Selityksissä esiintyvät termit, jotka on määritelty toisaalla sanastossa, on merkitty [sinisellä](#).

Sanaston lähteenä on käytetty teoksen artikkelien ja asiantuntijoiden lisäksi muun muassa Timo Laukkasen laatimaa *Ympäristönsuojelun sanastoa* (2005) sekä oppikirjaa *Ilmansuojelun perusteet* (2005), Tekniikan Sanastokeskuksen *Ympäristösanastoa* (1998), ympäristönsuojelun perusteesta *Ympäristön tila ja suojele Suomessa* (Hakala & Välimäki 2003) sekä SFS-standardia *Ilmansuojelusanasto* (1988). Tämä sanasto ei ole virallinen, eikä sitä tule pitää alan kattavana sanastona. Joidenkin termien määritelmät vaihtelevat ja asiantuntijoilla saattaa olla niistä jopa ristiriitaisia näkemyksiä.

ACIA	<i>Arctic Climate Impact Assessment</i> ; Arktisen ilmaston vaikutusarviointi -hanke, jossa selvitettiin ilmastonmuutoksen alueellisia vaikutuksia vuosina 2000–04. Arvioinnin tilasi Arktinen neuvosto, joka antoi sen tehtäväksi kahdelle työryhmälleen sekä kansainväliselle arktisen tieteen komitealle. Tulosten mukaan arktinen alue on erityisen haavoittuva jo toteutuneelle sekä ennustetulle ilmastomuutokselle vaikutuksineen.
Aerosoli	Kiinteiden tai nestemäisten hiukkasten ja kaasun (yleensä ilma) tasalaatuinen seos.
Aerosolihiukkaset; hiukkaset	Molekyylilikkoa suurempia, ilmassa leijuvia kiinteitä tai nestemäisiä ainesosasia. Aerosolihiukkaset muodostavat pääosan happamasta laskeumasta ja aiheuttavat hengitettynä terveysvaikutuksia. Ne vaikuttavat myös maapallon säteilytasapainoon ja hydrologiseen kiertoon: mitä enemmän aerosolihiukkasia on ilmassa, sitä enemmän syntyy pilvipisaroita, jotka heijastavat auringon energiaa takaisin avaruuteen. Ilmansuojelun kannalta merkittävää on hiukkasten koko. Karkeat ja ns. hengitettävät hiukkaset eroavat toisistaan niin alkuperältään, koostumukseltaan kuin vaikutuksiltaan. Hengitettävät hiukkaset ovat terveydelle haitallisia. Karkeat hiukkaset ovat lähinnä viihtyisyshaitta; ne likaavat paikkoja, pistelevät silmissä ja narskuvat hampaissa. Kaikki hiukkaset keräävät pinnalleen haitta-aineita, ja merkittävä osa ympäristömyrkyistä leviää hiukkasten mukana. Termiä "aerosolihiukkaset" ei useinkaan käytetä tieteellisen keskustelun ulkopuolella; yhdyskuntailman ongelmista puhuttaessa käytetään yleensä termejä "hiukkaset" tai "pöly" (=karkeat hiukkaset).
Aiheuttamisperiaate	OECD:n piirissä 1970-luvulla kehitetty ympäristöoikeudellinen periaate, jonka mukaan valtiot ovat vastuussa omalla alueellaan syntyvistä päästöistä sekä velvollisia huolehtimaan siitä, etteivät ne aiheuta haitallisia vaikutuksia muissa maissa. Sittemmin periaate on yleistynyt koskemaan valtioiden lisäksi myös yksittäisiä toiminnanharjoittajia . Laajasti ymmärretty periaate tarkoittaa sitä, että ympäristöongelman aiheuttaja on vastuussa niistä kustannuksista, joita ympäristöongelma aiheuttaa ("saastuttaja maksaa").
Alailmakehä	Ks. troposfääri
Ammoniikki	(NH ₃) Pelkistynyt typpiyhdiste. Pistävän hajuisen ja myrkyllinen emäksinen kaasu, jota vapautuu ilmakehään erityisesti lannasta ja lannoitteista emäksisissä olosuhteissa. Veteen liuettuaan (esim. maaperässä ja ilmakehässä) ammoniikki muuttuu ammonium-ioniksi (NH ₄ ⁺), joka toimii rehevöittävänä typpiravinteena ja hapettuessaan happamoittaa maaperää ja vesistöjä. Rea-

	goidessaan happojen kanssa ammoniakki/ammonium muodostaa ammoniumsuoloja. Nämä ammoniumsulfaattihiukkaset ovat eräitä yleisimpiä aerosolihiukkasia ilmakehässä.
Asfalteeni	Raskaassa polttoöljyssä on pieniä kiinteitä asfalteenihiukkasia, joista aiheutuu suurin osa ko. polttoaineen rikki- ja hiukkaspäästöistä. Asfalteenia on vaikea erottaa öljyfaasista. Aluksi vähärikkiset öljyt jalostettiin luonnostaan vähärikkisistä raakaöljyistä. 1990-luvulta lähtien Suomessakin rikkiä on poistettu raakaöljyn jalostuksen yhteydessä.
Auditointi	Systemaattisesti tehty toimintatapojen ja dokumentoinnin tarkastus.
BAT-periaate	<i>Best Available Techniques</i> ; parhaan tekniikan periaate. Ilmansuojelulain uudistuksessa vuonna 1996 voimaan tullut periaate, joka velvoittaa toiminnanharjoittajaa käyttämään parasta käytettävissä olevaa ympäristötekniikkaa (ns. BAT-tekniikka). Periaate on sittemmin sisällytetty myös ympäristönsuojelulakiin . Väljempänä ajattelutapana se sisältyi jo vuoden 1982 ilmansuojelulakiin, jossa toiminnanharjoittajat veloitettiin mahdollisuuksiensa mukaan ehkäisemään ilman pilaantumista .
BAT-tekniikka	<i>Best Available Techniques</i> ; paras käytettävissä oleva tekniikka; paras käyttökelpoinen tekniikka; paras saatavilla oleva tekniikka. Teknisesti ja taloudellisesti mahdollisimman tehokkaat ja kehittyneet ratkaisut huomioon ottava ympäristötekniikka.
Bentseeni	Ks. VOC-yhdisteet
Berliinin mandaatti	Ilmastopimuksen ensimmäisessä osapuolten konferenssissa (COP) Berliinissä vuonna 1995 hyväksytty periaate, jonka tavoitteena oli täsmentää puitesopimusta teollisuusmaita koskevilla, oikeudellisesti sitovilla päästövähennysvelvoitteilla.
Bioindikaattori	Eliölaji tai lajiryhmä, jonka yksilöiden tai populaatioiden ominaisuudet ilmentävät ympäristön tilaa tai siinä tapahtuvia muutoksia. Ilmanlaadun indikaattoreista tunnetuimpia ovat jäkälät ja yöperhoset sekä otsonille herkkä tupakkakasvi.
Biokaasu	Orgaanisesta jätteestä ja lannasta hapettomissa olosuhteissa (mädättämällä) tuotettu kaasu, jonka pääkomponentit ovat metaani ja hiilidioksidi . Voidaan käyttää uusiutuvana energialähteenä .
Biopolttoaine	Biomassasta prosessoitu polttoaine, esim. puuhake, etanoli, rypsiöljy ja selluprosessin mustalipeä. Uusiutuva energialähde . Turpeen roolista käydään keskustelua; IPCC ei lue sitä tähän ryhmään sen hitaan uusiutuvuuden vuoksi.
Brundtlandin komissio	YK:n alainen, Gro Harlem Brundtlandin johtama ympäristön ja kehityksen maailmankomissio, jonka kuuluisa loppuraportti <i>Our Common Future (Yhteinen tulevaisuutemme)</i> julkaistiin vuonna 1987. Raportissa määriteltiin ensimmäisen kerran kestävän kehityksen periaatteet.
CAFE	<i>Clean Air for Europe</i> ; EU:n toimintaohjelma ”Puhdasta ilmaa Euroopalle” (2001–05). Ohjelman tavoitteena oli kehittää strateginen ja yhtenäinen pitkän aikavälin politiikka ihmisen terveyden ja ympäristön suojelemiseksi ilman epäpuhtauksien vaikutuksilta.
CAN	<i>Climate Action Network</i> ; ympäristöjärjestöjen kansainvälinen energia- ja ilmastoasioita käsittelevä yhteistyöelin.

CDM	<i>Clean Development Mechanism</i> ; ks. puhtaan kehityksen mekanismi
CEN	<i>European Committee for Standardization</i> ; Eurooppalainen standardisoimisjärjestö.
CFC-aineet; freonit	<i>Chlorofluorocarbons</i> ; kloorifluorihielet. Kemikaaliryhmä, jota on käytetty laajasti mm. ponnekaasuna ja liuottimena sekä jäähdytyslaitteistoissa, lämmöneristys- ja vaahtomuovin valmistuksessa 1950-luvulta alkaen. Tuhoavat ilmakehän otsonikerrosta ja ovat voimakkaita kasvihuonekaasuja . Valmistus ja käyttö teollisuusmaissa on kielletty kansainvälisin sopimuksin. Korvaajina on käytetty mm. vetyä sisältäviä HCFC-yhdisteitä, joiden otsonia tuhoava vaikutus on CFC-aineisiin verrattuna murto-osa.
ClimBus	Ilmastomuutoksen hillinnän liiketoimintamahdollisuudet -teknologia ohjelma (2004–08), jonka TEKES käynnisti Climtech -ohjelman jatkoksi. Ohjelman päämääränä on suomalaisen liiketoiminnan kasvattaminen ja uusien yritysten ja liiketoimintojen synnyttäminen globaaleille ilmastomarkkinoille.
Climtech	Teknologia ja ilmastomuutos -teknologiaohjelma (1999–2002), jota TEKES rahoitti. Ohjelmassa tutkittiin ilmastomuutosta rajoittavan teknologian kehittämistarpeita ja mahdollisuuksia Suomessa.
COP	<i>Conference of the Parties</i> ; ilmastosopimuksen sopimusvaltioista koostuva, vuosittain kokoontuva osapuolten konferenssi. Konferenssi kokoontui 10 kertaa ennen Kioton pöytäkirjan voimaantuloa, ja COP11 vuoden 2005 lopulla oli samalla Kioton pöytäkirjan 1. osapuolikokous eli MOP1 (<i>Meeting of the Parties</i>)
Dityppioksidi	Ks. typpioksiduuli
EACN; IMI	<i>European Air Chemistry Network</i> ; Euroopan ilmakemian mittausverkosto. Käynnistyi Ruotsissa 1940-luvulla. Laajalti Länsi-Eurooppaa kattanut verkko tunnetaan myös nimellä IMI ylläpitäjänsä eli Tukholman yliopistossa toimivan <i>Internationella Meteorologiska Institutet</i> -laitoksen mukaan.
ECCP	<i>European Climate Change Programme</i> ; Euroopan ilmastonmuutos ohjelma. EU:n komission keväällä 2000 käynnistämä ohjelma, jossa valmistellaan EU:n yhteistä strategiaa ja konkreettisia toimia, joiden avulla EU voi täyttää Kioton pöytäkirjan velvoitteet tehokkaasti.
ECE	Ks. UNECE
Elinkaariarviointi	Menettely, jossa selvitetään, mitä ympäristövaikutuksia tuotteella tai toiminnalla on koko sen elinkaaren ajan. Elinkaareen kuuluvat raaka-aineiden tuottaminen, materiaalien valmistaminen, jalostaminen, varastoiminen, kuljettaminen eri vaiheissa, käyttö sekä syntyneiden jätteiden hyödyntäminen ja loppukäsittely.
Elohopea	(Hg) Raskasmetalli , joka höyrystyneenä ja orgaanisina yhdisteinä on erittäin myrkyllinen. Rikastuu ravintoketjuissa. Elohopea on helposti haihtuva metalli, jonka päästöjä ilmaan syntyy esim. jätteenpoltosta. Elohopeapitoinen sade herätti Suomessa huomiota 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa.
ELPI	<i>Electrical Low Pressure Impactor</i> ; Dekati Oy:n kehittämä sähköinen alipaineimpaktori pienhiukasten reaaliaikaiseen mittaukseen. Laite on suunniteltu lähinnä tutkimuskäyttöön.

EMAS	<i>Eco Management and Audit Scheme</i> ; EU:n asetuksen mukainen ympäristöasioiden johtamisjärjestelmä, jota voidaan soveltaa EU:n ja EEC:n alueilla toimivissa organisaatioissa. Järjestelmässä organisaatio sitoutuu arvioimaan ja kehittämään ympäristöasioiden johtamista sekä antamaan tarvittavaa tietoa julkisuuteen.
EMEP	<i>European cooperative programme for Monitoring and Evaluation of the Long-range Trans-mission of Air Pollutants in Europe</i> ; ECE:n seuranta- ja mittausohjelma kaukokulkeutuille ilman epäpuhtauksille . Ohjelma perustettiin vuonna 1977 Genevessä ja se on edelleen käynnissä. Ohjelma käyttää mittauksia ja laajoja leviämismalleja . Se on luonut suuren osan siitä tieteelli-sestä tietopohjasta, jota on tarvittu kaukokulkeutumissopimuksen ja sen pöytäkirjojen laatimi-seksi.
Emissio	Päästö . Termiä käytettiin ilmansuojelun alkuaikoina, jolloin käsitteet eivät vielä olleet vakiintu-neet.
EPA	<i>US Environmental Protection Agency</i> ; Yhdysvaltojen ympäristönsuojeluvirasto . Ympäristönsuo-jelun kannalta tärkeä taho myös muulle maailmalle ja esim. Suomelle, sillä monet ympäristön-suojelutoimet ovat muualla kehittyneet Yhdysvaltoja hitaammin.
Epäpuhtaus, ilman	Ilmassa oleva, osittain tai kokonaan ihmisen ilmaan tuottama kaasumainen tai hiukkasmainen aine.
Epidemiologia	Sairauksien yleisyyttä ja siihen vaikuttavia tekijöitä tutkiva tieteenala.
ETYK	Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssi, joka järjestettiin Helsingissä kesällä 1975. ETYK-päätösasiakirjaan sisällytettiin erityinen ympäristöyhteistyötä koskeva luku, jossa käsiteltiin mm. ilmansaasteiden kaukokulkeutumista ja happamoitumista . Kokous antoi poliittisen taustatuen ECE:n kansainvälisille neuvotteluille kaukokulkeutuvien päästöjen rajoittamisesta.
EU:n kupla	EU:n osuus Kioton pöytäkirjassa sovitusta päästövähennysvelvoitteista, jotka jyvitetään EU:n jäsenvaltioiden kesken taakanjakosopimuksella .
FIGARE	<i>Finnish Global Change Research Programme</i> ; Gloaalimuutoksen tutkimusohjelma (1999–2002), jota Suomen Akatemia rahoitti. Ohjelma laajensi ilmastonmuutostutkimuksen näkökul-maa myös luonnontieteiden ulkopuolelle. Sen keskeisenä tavoitteena oli tutkia globaalimuutos-ta, sen syitä ja vaikutuksia eri aika- ja aluetasoilla.
FINE	Pienhiukkaset – Teknologia, ympäristö ja terveys -tutkimusohjelma. TEKESin, Suomen Akate-mian, ympäristöministeriön sekä liikenne- ja viestintäministeriön vuosina 2002–05 rahoittama ohjelma, jonka tavoitteena oli pienhiukkasiin liittyvien liiketoimintamahdollisuuksien lisäämi-nen hyödyntämällä korkeatasoista suomalaista tutkimusosaamista.
F-kaasut	Yhteinen nimitys HFC-yhdisteille (fluorihilivedyille), PFC-yhdisteille (perfluorihilivedyille) ja rik-kiheksafluoridille. Fluoria sisältäviä teollisia, erittäin pysyviä kaasuja, joita käytetään mm. kylmä-laitteissa. F-kaasut ovat voimakkaita kasvihuonekaasuja ja ne ovat mukana Kioton pöytäkirjassa . Otsonikerrosta tuhoavia F-kaasuja säännellään kuitenkin Montrealin pöytäkirjalla .
Fossiiliset polttoaineet	Vuosimiljoonien aikana syntyneet, maakerrosten puristuksiin jääneistä eloperäisistä aineista syntyneet polttoaineet, joita ovat mm. kivihiili, ruskohiili, öljy, maakaasu ja ns. palava kivi. Myös

	<p>turve on IPCC:n nykyisen luokittelun mukaan fossiilinen polttoaine. Uusiutumattomia energia-lähteitä, joiden polttoaineiden poltosta vapautuu ilmakehään hiilidioksidia, joka on merkittävä kasvihuonekaasu.</p>
Freonit	Ks. CFC-aineet
FTIR	<i>Fourier Transform Infra-Red spectroscopy</i> ; menetelmä usean kaasun yhtäaikaiseen mittaamiseen päästöistä . Menetelmä perustuu kaasujen infrapunavalon absorptiospektrien yhtäaikaiseen analyysiin. Suomessa Temet Instruments Oy on kehittänyt FTIR-menetelmään perustuvan Gasmel-laitteiston.
Gloaalimuutos	Ihmisen aiheuttama maapallon kokonaisuusmuutos, joka on viime vuosikymmeninä kiihtynyt ja ulottunut kokonaan uusille alueille. Käsite on kehittynyt yhdessä ympäristöongelmien paisumisen ja toisaalta yhteiskunnallisten ongelmien mutkistumisen kanssa.
Haisevat rikkiyhdisteet; TRS	<i>Total Reduced Sulphur compounds</i> ; rikkivety (H_2S), metyylimerkaptaani (CH_3SH), dimetyylisulfidi ($CH_3)_2S$ ja dimetyylidisulfidi ($CH_3)_2S_2$, joita syntyy selluteollisuuden tuotantoprosessien yhteydessä. Haisevien rikkiyhdisteiden pitoisuus ilmoitetaan rikkinä. Yhdisteet ovat jo pieninä pitoisuuksina yhdyskuntailmassa viihtyvyyshaitta epämiellyttävän hajunsa takia. Yhdisteillä on myös terveydellisiä haittavaikutuksia, kuten päänsärkyä ja pahoinvointia.
Hajapäästö	Laajalta alueelta tai useasta tunnistamattomasta, vaihtuvasta tai muutoin vaikeasti yksilöitävästä lähteestä peräisin oleva päästö . Hajapäästöjä syntyy esim. liikenteestä, puun pienpoltosta, työ-koneista, kaatopaikoilta, suolta, pelloilta jne. Teollisuus- ja voimalaitosten päästöistä puhuttaessa termi tarkoittaa muualta kuin keskitetysti yksittäisistä kohdista (kuten savupiipuista) purkautuvia päästöjä, esim. haihtumista säiliöistä taikka pieniä vuotoja venttiileistä tai tiivisteistä.
Hallinnollinen ohjaus	Esim. ympäristöpoliittinen ohjaus, joka perustuu viranomaispäätöksiin kuten määräyksiin, normeihin , raja-arvoihin jne. Hallinnollisten ohjauskeinojen ohella ilmansuojelu- ja ympäristöpolitiikassa käytetään mm. taloudellisia ohjauskeinoja , tiedollisia ohjauskeinoja sekä sopimuksia.
Hapan laskeuma	Ilman välityksellä kulkeutuneiden happamoittavien aineiden kertymä esim. maahan, veteen, rakenteisiin tai kasveihin. Hapan laskeuma voi tulla joko sateen mukana (märkälaskeuma) tai kuivalaskeumana. Tyypillisiä happamoittavia aineita ovat rikin ja typen oksidit .
Happamoituminen	(Ilmansuojelussa) tiettyjen ilman epäpuhtauksien , kuten rikkidioksidin , typen oksidien tai ammoniakkin aiheuttama pH:n tai alkaliniteetin lasku vesistöissä tai maaperässä. Happamoittavat aineet kulkeutuvat luontoon ilman välityksellä. Happamoituminen on prosessi, joka ensi vaiheessa kuluttaa emäksisiä ns. puskuriaineita ja sitten vähitellen laskee pH:ta, minkä seurauksena saattaa maaperästä ja sedimenteistä vapautua eliöille myrkyllisiä aineita.
Happamoitumistoimikunta	Ympäristöministeriön asettama toimikunta (1996–98), jonka tehtävänä oli laatia kansallinen suunnitelma happamoittavien ja otsonin muodostumista aiheuttavien päästöjen vähentämiseksi. Työn lähtökohdista olivat kriittiset kuormitukset . Varsinaisia toimenpiteitä ei mietinnössä kuitenkaan esitetty, sillä kansainväliset neuvottelut olivat vielä kesken.
HAPRO	<i>Happamoitumistutkimusprojekti</i> (1985–90), jota rahoittivat ympäristöministeriö, maa- ja metsätalousministeriö sekä Suomen Akatemia. Suomen ensimmäinen laajan rahoituksen tutkimusohjelma ympäristönsuojelun alalla. Projekti kattoi ympäristöministeriössä sijaitsevan si-

	teeristön ohjauksessa happamoittavien aineiden päästöt , leviämisen sekä vaikutukset Suomen luontoon.
Harsuuntuminen	Puiden neulasten tai lehvästön harventuminen esim. ilman epäpuhtauksien vaikutuksesta.
Hengitettävät hiukkaset; PM ₁₀	Halkaisijaltaan alle 10 mikrometrin hiukkaset , jotka kulkeutuvat hengitysilman mukana elimistöön ja voivat aiheuttaa terveyshaittoja.
Hiilidioksiditoimikunta I	Ympäristöministeriön asettama toimikunta (1990–91), joka esitti tavoitteet Suomen ilmastopolitiikalle sekä tarkasteli mahdollisuuksia Suomen kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi.
Hiilidioksiditoimikunta II	Ensimmäisen hiilidioksiditoimikunnan työn jatkoksi asetettu ja pitkälti samoista asiantuntijoista koostuva toimikunta (1991–94), jonka mietinnössä esitettiin toimenpiteitä kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi eri sektoreilla sekä arviointiin niiden kustannuksia.
Hiilimonoksidi; häkä	(CO) Hajuton ja väritön kaasu, jota muodostuu epätäydellisessä palamisessa ja joka voi aiheuttaa häämyrkytyksen estäessään hapen sitoutumista veren hemoglobiiniin. Yhdyskuntailmassa häkä edistää valokemiallisen savusumun muodostumista.
Hiukkaset	Ilman ja kaasujen mukana kulkeutuvia kiinteitä tai nestemäisiä ainesosasia. Ilmansuojelun kannalta merkittäviä ovat erityisesti ulkoilmassa liikkuvat hiukkaset eli aerosolihiukkaset .
Hiukkaskokojakauma	Kertoo kaasujen mukana liikkuvien hiukkasten jakautumisesta eri kokoluokkiin. Voidaan ilmoittaa massan, pinta-alan tai lukumäärän perusteella. Pienimmät hiukkaset ovat halkaisijaltaan alle 0,01 mikrometrin luokkaa (jopa 0,001 mikrometriä; raja molekyyliin ja hiukkasen välillä häilyvä). Suurimmat hiukkaset ovat 10–100 mikrometrin kokoisia. Karkeat hiukkaset ovat yleensä peräisin mekaanisista prosesseista (esim. tuulen nostattama pöly), kun taas hengitettävät hiukkaset syntyvät kaasusta kemiallisissa reaktioissa tai lämpötilan laskusta aiheutuvan tiivistymisen seurauksena.
”Hyvä vihollinen”	Kansalaisliikkeitä ja sensaatiohakuista mediaa kiinnostava negatiivinen seikka, jota vastustamalla saadaan herätettyä huomiota julkisuudessa. Usein jokin yksittäinen, selvästi näkyvä ongelma, johon liittyy oikeudenmukaisuuskysymyksiä, dramatiikkaa, viattomia sivullisia tms. ”Hyviä vihollisia” on poliittisesti helppo vastustaa, sillä se ei syyllistä tavallisia kansalaisia tai edellytä heiltä uhrauksia. Tällaisia ovat esimerkiksi uusi ydinvoimala tai jätteenpolttolaitos. Ilmansuojeluongelmat ovat harvoin ”hyviä vihollisia”.
Häiriöpäästö	Käyttövirheestä tai teknisestä viasta johtuva ennakoimaton satunnaispäästö. Puhdistustekniikan parantuessa ja päästövaatimusten kiristyessä häiriöpäästöjen merkitys on korostunut ja niihin on alettu kiinnittää enemmän huomiota.
Häkä	Ks. hiilimonoksidi
ICLEI	<i>International Council for Local Environmental Initiatives</i> ; kuntien kansainvälinen organisaatio, jonka tarkoituksena on paikallisen toiminnan kautta ehkäistä ja ratkaista paikallisia, alueellisia ja globaaleja ympäristöongelmia ja edistää kestävää kehitystä .
Ilmakehä	Maapalloa ympäröivä kaasukerros, joka koostuu lähinnä tyypestä ja hapestä. Ilmakehän kerroksia ovat troposfääri , stratosfääri , mesosfääri, termosfääri, ionosfääri, eksosfääri ja magnetosfääri.

	Ihmisen toiminnasta aiheutuvat ympäristövaikutukset ulottuvat troposfääriin ja stratosfääriin. Ilmansaasteet leviävät lähinnä rajakerroksessa, joka on troposfäärin alin osa.
Ilmakomitea	Suomen Standardisoimisliitto SFS:n vuonna 1975 nimittämä työryhmä, jonka tehtävänä oli koordinoita ilmansuojelun mittauksiin liittyvien standardien valmistelua. Kansallisten standardien valmistelu loppui Suomen liittyttyä Euroopan unioniin, ja seurattuaan kansainvälisten standardien valmistelua jonkin aikaa Ilmakomitea lakkautettiin tarpeettomana vuonna 2004.
Ilmalupa	Vuonna 1996 uudistetun ilmansuojelulain mukainen lupa, joka oli haettava ilman pilaantumisen vaaraa aiheuttavien toimintojen harjoittamiseksi. Ilmalupahakemus voitiin myös hylätä, toisin kuin vuoden 1982 ilmansuojelulain mukainen ilmansuojeluilmoitus . Ympäristönsuojelulain myötä ilmalupa korvautui ympäristöluvalla .
Ilman laatu	(Erikseen kirjoitettuna) Kvalitatiivinen, epätarkka käsite. Ilman laatu yleisenä käsitteenä voi viitata esim. hyvään, välttävään tai huonoon. Ilman laatu voi olla huonoa, kun ilma haisee pahalta, näyttää likaiselta tai aiheuttaa terveydellisiä haittoja.
Ilman pilaantuminen	Ilman voidaan sanoa pilaantuneen, kun sen koostumus tai muut ominaisuudet ovat muuttuneet ihmisen toiminnan seurauksena haitallisesti. Ilman laadun haitallisuuden kriteerinä käytetään yleensä sen terveys- ja luontovaikutuksia paikallisella ja alueellisella tasolla. Myös taloudelliset arvot ja viihtyisyys ovat keskeisiä kriteerejä.
Ilmanlaadun hallinta	Yleensä kunnallisella tasolla järjestettyä viranomaistoimintaa, johon kuuluu tavoitteellisen ilmanlaadun määrittely sekä keinot sen saavuttamiseksi. Voi olla myös esim. yritystoimintaa.
Ilmanlaadun seuranta	Viranomaistoimintaa, jolla hankitaan tietoa eri menetelmillä ilmanlaadusta ja päästöjen haitta-vaikutuksista sekä niihin vaikuttavista tekijöistä.
Ilmanlaadun tarkkailu	Jatkuva ilmanlaadun mittaaminen, jolla mm. valvotaan ilmanlaatua ohjausarvojen suhteen. Toiminnanharjoittajat ovat velvollisia olemaan selvillä toimintansa vaikutuksista ympäristöön ja tämän perusteella suurimmat ilman kuormittajat ovat velvollisia osallistumaan ilmanlaadun tarkkailuun.
Ilmanlaatu	(Yhteen kirjoitettuna) Kvantitatiivinen käsite, joka ilmaistaan ilman epäpuhtauksien pitoisuuksina , laskeuman suuruutena tai ohjearvoihin verrannollisina tunnuslukuina.
Ilmanlaatuasetus	Valtioneuvoston vuonna 2001 antama asetus (711/2001), joka koskee ulkoilman epäpuhtauksien raja-arvoja . Asetuksen tavoitteena on vähentää ulkoilman epäpuhtauksien aiheuttamia terveys- ja ympäristöhaittoja. Asetus perustuu EU:n ilmanlaatua koskevaan puitedirektiiviin ja sen nojalla annettuihin kahteen ns. tytärdirektiiviin (1999/30/EY ja 2000/69/EY). Raja-arvot koskevat rikkidioksidin , typenoksidien , hengitettävien hiukkasten , lyijyn sekä hiilimonoksidin ja bentseenin pitoisuuksia ulkoilmassa. Asetuksella kumottiin vanha valtioneuvoston päätös ilmanlaadun raja-arvoista ja kynnsarvoista (481/1996).
Ilmanlaatuindeksi	Ilmanlaadun mittaustulosten perusteella laskettu arvo, joka kertoo ilmanlaadusta kyseisellä hetkellä. Indeksien pääasiallinen tarkoitus on helpottaa ilmanlaadusta tiedottamista. YTV:n ympäristötoimiston kehittämä indeksi on käytössä useassa Suomen kaupungissa. Indeksia laskettaessa otetaan huomioon rikkidioksidin , typpidioksidin , hiilimonoksidin , hengitettävien hiukkasten ja otsonin pitoisuudet ilmassa. Näitä verrataan ohje- , raja- ja kynnsarvoihin . Ilmanlaatu- luok-

	<p>kia on 5: hyvä, tyydyttävä, välttävä, huono ja erittäin huono. Ilmanlaatuindeksi kertoo ilmanlaadusta reaaliaikaisesti, sillä indeksi lasketaan tunneittain.</p>
Ilmanlaatu työryhmä	<p>Sisäasiainministeriön asettama työryhmä (1976–79), johon kuului viranomaisia, tutkijoita ja teollisuuden edustajia. Mietinnössään vuonna 1979 työryhmä esitti toimenpiteitä ilmanlaadun tarkkailun järjestämisestä ja antoi suositukset ilman epäpuhtauksien enimmäispitoisuuksiksi.</p>
Ilmansaaste	<p>Ulkoilmassa oleva ihmisen aiheuttama epäpuhtaus eli kaasumainen tai hiukkasmainen ainesosa, joka sellaisenaan vaarantaa terveyttä tai perimää. "Ilmansaasteista" ja "ilman saastumisesta" puhuttiin erityisesti ilmansuojelun alkuaikoina, jolloin saasteilla viitattiin yleisesti epäpuhtauksiin.</p>
Ilmansuojelu	<p>Toimintaa, jolla pyritään ehkäisemään tai rajoittamaan ulkoilman pilaantumista tai parantamaan ulkoilman laatua. Ilmansuojelun kohde ei yleensä käsitä sisä- tai työpaikkailmaa muuten kuin liittyen ulkoilmaan. Ilmansuojeluun voidaan sisällyttää myös ilmaston- tai ilmakehänsuojelu. Suppeammassa merkityksessään ilmansuojelu ei sisällä näitä ulottuvuuksia, jolloin voidaan puhua "perinteisestä ilmansuojelusta".</p>
Ilmansuojeluongelma	<p>Ilman pilaantumiseen tai ilmakehän muutokseen välittömästi liittyvä ympäristöongelma.</p>
Ilmansuojelu- ja meluntorjuntatoimikunta	<p>Sisäasiainministeriön asettama toimikunta (1971–73), jonka tehtävänä oli laatia ehdotus ilman-suojelun hallinnon järjestämiseksi. Vuonna 1973 valmistunut mietintö linjasi ilmansuojelun hallintoa varsin perustavanlaatuisesti. Mietintö oli kuitenkin riitaisa ja ehdotetut toimet, ilmansuojelulakiehdotus mukaan lukien, jäivät uupumaan lähes kymmeneksi vuodeksi.</p>
Ilmansuojeluilmoitus	<p>Ilmansuojelulain mukainen, ilman pilaantumisen vaaraa aiheuttavilta toimintoilta vaadittu kirjallinen selvitys, jonka tuli sisältää tiedot mm. päästöjen määrästä ja laadusta, päästöjen vähentämistoimenpiteistä, vaikutusalueen ilman laadusta sekä päästöjen ja ilmanlaadun tarkkailun järjestämisestä. Lisäksi vaadittiin selvitys toteutuneista ja suunniteltavista ilmansuojelutoimista. Lääninhallitukset tarkastivat ilmoitukset ja saattoivat antaa niiden perusteella sitovia määräyksiä päästöjen rajoittamisesta ja muista ilmansuojelutoimenpiteistä. (Ks. ilmoitusmenettely, ilmoilupa)</p>
Ilmansuojelulaki	<p>Laki (67/1982) ilman pilaantumisen ehkäisemiseksi. Lain myötä ilmansuojelun kohde laajeni ihmisen terveydestä luontoon ja muuhun ympäristöön sekä ihmisen viihtyisyyteen. Ilmansuojelun tavoitteiden lisäksi laissa määriteltiin ensimmäistä kertaa ilmansuojelun viranomaiset ja vastuut, ilmoitusmenettely, valvonta ja tarkkailu sekä pakkokeinot ja rangaukset. Ilmansuojelulakia muutettiin vuonna 1996 (306/1996), jolloin mm. ilmoitusmenettely korvattiin lupamenettelyllä. Ilmansuojelulaki kumottiin vuonna 2000 ympäristönsuojelulla.</p>
Ilmansuojelupolitiikka	<p>Ilmansuojelun toteutustapa, johon kuuluu ilmansuojelun tavoitteiden määrittely sekä keinot, joilla nämä tavoitteet pyritään saavuttamaan. Ilmansuojelupolitiikkaa harjoitetaan eri tasoilla, ja keskeisiä toimijoita ovat kansainväliset ja kansalliset järjestöt, valtiot, EU, kunnat ja yritykset. Ilmansuojelupolitiikka on kohdistunut ilmanlaadun parantamiseen ja päästöjen vähentämiseen.</p>
Ilmasto	<p>Tietyn alueen tai paikan sääolojen eli lämpötilan, sateen, tuulen, pilvisyyden jne. yleinen luonne.</p>
Ilmastojärjestelmä	<p>Maapallon ilmasto ja siihen sisältyvät geofysikaaliset mekanismit, vuorovaikutukset, takaisinkytkennät jne.</p>

Ilmastonmuutos	Sääolojen yleisen luonteen muuttuminen pitkällä aikavälillä. Ilmastonmuutoksella viitataan nykyisin yleensä maapallon kasvihuoneilmion voimistumiseen ja sen seurauksiin, jotka vaikuttavat maapallon lämpötilaan, tuulisuuteen, sateisuuteen ja muihin ilmasto-oloihin. Erityisesti fossiilisten polttoaineiden poltosta ja metsänhävityksestä aiheutuvat hiilidioksidipäästöt sekä eräät muut kasvihuonekaasut voimistavat luonnollista kasvihuoneilmiötä pidättämällä maasta heijastuvaa auringon lämpösäteilyä ilmakehässä .
Ilmastonsuojelu	Toimintaa, jolla pyritään ehkäisemään tai rajoittamaan ihmisen aiheuttamaa globaalia ilmastonmuutosta . Kasvihuonekaasupäästöjen rajoittaminen tai nielujen lisääminen joko suoraan tai välillisesti. Ilmastonsuojelu voidaan myös nähdä osana ilmansuojelua . Termi ei ole toistaiseksi vakiintunut.
Ilmastopoliittika	Ilmastonmuutosta koskevien yhteiskunnallisten tavoitteiden määrittely sekä keinot, joilla nämä tavoitteet pyritään saavuttamaan. Ilmastopoliittikka harjoitetaan eri tasoilla, ja keskeisiä toimijoita ovat kansainväliset ja kansalliset järjestöt, valtiot, EU, kunnat, yritykset sekä yksilöt kuluttajina ja kansalaisina. Ilmastopoliittika on kohdistunut ilmastonmuutoksen hillitsemiseen lähinnä kasvihuonekaasupäästöjä rajoittamalla ja nieluja lisäämällä, viime aikoina myös muutokseen sopeutumiseen. Ilmastopoliittika katsotaan toisinaan osaksi ilmansuojelua , toisinaan siitä erilliseksi.
Ilmastopopimus	Ilmastonmuutosta koskeva YK:n puitesopimus, jonka tavoitteena on vakauttaa ihmisen toiminnasta aiheutuvien kasvihuonekaasujen päästöt tasolle, joka ei vaaranna maapallon ilmastojärjestelmää . Teollisuusmaat ovat sitoutuneet laatimaan ja toimeenpanemaan toimintaohjelmia, joilla rajoitetaan kasvihuonekaasujen päästöjä. Engl. <i>UNFCCC, UN Framework Convention on Climate Change</i> .
Ilmastotoimikunta	Hiilidioksiditoimikuntien jatkoksi asetettu toimikunta (1995–97), jonka tehtävänä oli määrittää ilmastosopimuksen puitteissa tavoitteet päästökehitykselle sekä toimintalinjat tavoitteiden saavuttamiseksi.
Ilmatiede	Ks. meteorologia
Ilmoitusmenettely	Ilmansuojelulaissa säädetty menettely, jonka mukaan ilman pilaantumisen vaaraa aiheuttavasta toiminnasta tai sen olennaisesta muuttamisesta oli toiminnanharjoittajan tehtävä kirjallinen ilmoitus sen läänin lääninhallitukselle, jonka alueella toimintaa harjoitettiin. Lääninhallitus saattoi antaa toiminnanharjoittajalle erityisiä määräyksiä päästöjen rajoittamisesta, muista päästöistä koskevista suojelutoimenpiteistä sekä päästöjen ja ilmanlaadun tarkkailun järjestämisestä. Menettely oli muutoin kuin lupamenettely, mutta toimintaa tai sen aloittamista ei voitu kieltää ilmansuojeluilmoituksen perusteella.
ILTA	Ympäristöministeriön asettama työryhmä (1984–85) ilmanlaadun tarkkailun käytännön suorittamisen ohjeistamiseksi.
Immissio	Ympäristön tai ilman (huono) laatu , epäpuhtauden pitoisuus ympäristössä. Termiä käytettiin erityisesti ilmansuojelun alkuaikoina, jolloin käsitteet eivät vielä olleet vakiintuneet. Ympäristöoikeustieteessä (ks. naapurussuhdelaki) termi tarkoittaa toisille aiheutuvaa haittavaikutusta.
IMI	Ks. EACN

IMO	<i>International Maritime Organisation</i> ; Kansainvälinen merenkulkujärjestö.
INC	<i>Intergovernmental Negotiating Committee on Climate Change</i> ; YK:n ilmastosopimusta luonnostellut toimikunta.
Inversio	Tilanne, jossa ilman lämpötila kohoaa ylöspäin mentäessä. Tällöin matalalla oleva, kylmyytensä takia raskas ilma sekoittuu huonosti ylempänä olevaan lämpimämpään ja siten kevyempään ilmaan, jolloin epäpuhtaudet laimenevat pystysuunnassa huonosti. Inversiokerros muodostaa "katon", joka estää kerroksen alapuolella tapahtuvien päästöjen sekoittumisen ylempiin ilmakerroksiin. Epäpuhtaudet jäävät tynnellä säällä "makaamaan" maanpinnan lähelle, jos inversio alkaa jo maanpinnan lähellä.
IPCC	<i>Intergovernmental Panel on Climate Change</i> ; Hallitustenvälinen ilmastonmuutospaneeli, joka koostuu maailman johtavista ilmastotutkijoista ja -asiantuntijoista. Paneeli on perustettu vuonna 1988 (WMO ja UNEP) ja se on tuottanut kolme laajaa katsausta koko problematiikkaan sekä arvioita käytettävissä olevan tiedon tasosta.
IPPC-direktiivi	<i>Integrated Pollution Prevention Control</i> ; ympäristön pilaantumisen ehkäisemisen ja vähentämisen yhtenäistämiseksi annettu EU:n direktiivi (96/61/EY). Direktiivi tuli voimaan vuonna 1996 ja se oli pantava täytäntöön viimeistään vuonna 1999. Tämä johti Suomessa ympäristönsuojelulain säätämiseen vuonna 2000.
ISMET	Valtioneuvoston vuonna 1965 asettama ilmansuojelun ja meluntorjunnan neuvottelukunta. Aloite tuli Työterveyslaitokselta, jonka asiantuntijoista neuvottelukunta pitkälti myös koostui. Neuvottelukunta lakkautettiin vuoden 1973 organisaatiouudistuksessa, jossa perustettiin sisäasiainministeriön ympäristönsuojeluosasto.
ISNEK	Ilmansuojelulain yhteydessä perustettu ilmansuojelun neuvottelukunta. Toimi aluksi sisäasiainministeriön ja vuoden 1983 helmikuusta alkaen ympäristöministeriön alaisuudessa. Neuvottelukunnan tehtävänä oli edistää ilmansuojelua ja ilmansuojelutehtävien hoitoa ja yhteensovittamista. Neuvottelukunnassa oli kolme jaostoa, joista teknologiajaos ja tutkimusjaos vaikuttivat merkittävästi ilmansuojelun kehitykseen. Neuvottelukunta lakkautettiin vuonna 1998, kun eräitä ilmansuojeluasetuksen pykälä kumottiin.
ISO	<i>International Organization for Standardization</i> ; kansainvälinen standardisointijärjestö.
IVL	<i>Institutet för Vatten och Luftvårdsforskning</i> , nyttemmin <i>Svenska Miljöinstitutet</i> ; Ruotsin ympäristöntutkimuslaitos.
JI	<i>Joint Implementation</i> ; ks. yhteistoteutus
Joustomekanismit	Kioton pöytäkirjaan sisältyvät joustavat keinot kasvihuonekaasupäästöjen kustannustehokkaaksi vähentämiseksi : päästökauppa , yhteistoteutus ja puhtaan kehityksen mekanismi . Yhteistoteutus ja puhtaan kehityksen mekanismi edistävät lisäksi kestävää kehitystä .
Kaatopaikkakaasu	Hapettomissa olosuhteissa (mätänemisessä) kaatopaikoilla syntyvä kaasu, jonka pääkomponentit ovat metaani ja hiilidioksidi . Kaatopaikkakaasua voidaan käyttää uusiutuvana energialähteenä . Kaatopaikkakaasujen keruu- ja käsittelyvelvoite tuli Suomessa voimaan vuonna 2002 hajuhaittojen torjumiseksi sekä ilmastopoliittisista syistä.

Kadmium	(Cd) Raskasmetalli , joka sellaisenaan ja yhdisteinä on myrkyllinen. Käytetään mm. raudan ja teräksen pinnoittamisessa ja akuissa. Esiintyy sinkin epäpuhtautena ja biologista alkuperää olevissa lannoitteissa. Rikastuu ravintoketjuissa. Kadmiumia haihtuu savukaasuihin polttoprosesseissa, esim. jätteenpoltossa.
Kalibrointi	Toimenpide, jolla mittalaitteen näyttämän ja tunnetun vertailuaineen ominaisuuden välinen riippuvuus selvitetään. Sekoitetaan usein virheellisesti virittämiseen, jolla tarkoitetaan mittalaitteen säätämistä näyttämään samaa kuin vertailuaineen lukuarvo, esim. kalibrointikaasun pitoisuus.
Kasvihuoneilmiö	Ilmakehän synnyttämä vaikutus, jonka vuoksi maapallon pintalämpötila on luonnostaan noin 33 °C korkeampi kuin se olisi ilman kaasukehän kasvihuonevaikutusta. Ilmiö perustuu ilmakehän ns. kasvihuonekaasujen lämpösäteilyä pidättävään vaikutukseen. Ihmisen toiminta on voimistanut kasvihuoneilmiötä.
Kasvihuonekaasu	Ilmakehässä pitkäaikainen kaasu, joka toimii maan pintaa ja alailmakehää lämmittävästi. Lämmitysvaikutus perustuu molekyylien kykyyn päästää läpi auringon säteilyä mutta pidättää maan pinnasta ja ilmakehästä säteilevää lämpöä. Kasvihuonekaasut koostuvat vähintään kolmen atomin molekyyleistä. Tärkeimmät kasvihuonekaasut ovat vesihöyry, hiilidioksidi , metaani , dityppioksidi , otsoni sekä ns. F-kaasut .
Katalyytti	Aine, joka kiihdyttää tai muuttaa kemiallista reaktiota itse siihen osallistumatta. Katalyytti menettää tehoaan käytössä, mutta se voidaan palauttaa toimintakykyiseksi eli regeneroida. Katalyyttejä käytetään mm. typen oksidien pelkistämiseen voimalaitosten savukaasuista ja polttomoottorien pakokaasuista (ks. pakokaasukatalysaattori).
Kattilalaitos	Laitos, joka tuottaa lämpöenergiaa polttamalla polttoainetta (esim. öljyä, kivihiiltä, puuta, turvetta, kaasua tai biomassaa) ja siirtämällä palamisessa vapautuvan energian veteen (vesikattila) tai vesihöyryyn (höyrykattila).
Kaukokulkeutuminen	Epäpuhtauksien leviäminen päästölähteestä useiden satojen kilometrien etäisyyteen. Kaasumaiset aineet ja pienet hiukkaset voivat levitä rajakerroksessa laajoille alueille riippumatta päästökorkeudesta.
Kaukokulkeutumissopimus	Vuonna 1979 Genevessä ECE:n piirissä neuvoteltu sopimus kaukokulkeutuvien ilman epäpuhtauksien päästöjen vähentämiseksi. Sopimus tuli voimaan vuonna 1983 ja sitä on täydennetty lukuisilla eri aineiden päästöjä koskevilla pöytäkirjoilla. Suomen ensimmäinen kansainvälinen ilmasuojelusopimus . Engl. <i>CLRTAP, Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution</i> .
Kestävä kehitys	Tunnetuimman määritelmän esitti YK:n alainen Brundtlandin komissio raportissaan <i>Our Common Future (Yhteinen tulevaisuutemme)</i> vuonna 1987: <i>”Kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken väestön tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa.”</i> Kestävä kehitys on jaoteltu ekologiseen, taloudelliseen, sosiaaliseen ja toisinaan myös kulttuuriseen ulottuvuuteen.
Kiertopetiteknikka; pyroflow-tekniikka	A. Ahlström Oy:n kehittämä tehokas leijukerrostekniikka . Ensimmäiset kaupalliset laitokset käynnistettiin 1970-luvun puolivälissä, ja tekniikan kansainvälinen läpimurto oli 1980-luvulla.
Kioton pöytäkirja	Ilmastositomuksen osapuolten kolmannessa kokouksessa Kiotossa vuonna 1997 sovittu pöy-

	<p>täkirja, joka sisältää mm. sitovat maakohtaiset päästövähennysveloitteet teollisuusmaille. Pöytäkirja on ilmastopolitiikan historian ehkä tärkein merkkipaalu, joka konkretisoi YK:n ilmastomuutoksen puitesopimuksen tavoitteet. Pöytäkirja astui voimaan helmikuussa 2005.</p>
Klimatologia	Ilmatiede ; oppi ilmastosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Yksi meteorologian osa-alue.
Korroosio	Materiaalin syöpyminen kemiallisten tai sähkökemiallisten reaktioiden vuoksi. Esimerkiksi happan laskeuma aiheuttaa materiaalivaurioita, kun rakennukset, koneet ja laitteet altistuvat korroosiolle. Korroosio on merkittävä ongelma esim. Keski-Euroopan teollistuneilla alueilla.
Kriittinen kuormitus	Tietyn ekosysteemin (esim. maaperän tai valuma-alueen) ominaisuus; suurin pitkäaikainen kuormitus, jonka ekosysteemi sietää ilman merkittäviä vaurioita. Kuormitusrajoja voidaan arvioida eri aineille erikseen tai yhdessä. Esim. happamoitumisen yhteydessä kriittinen kuormitus on arvioitu happamoittaville aineille.
Kuitusuodatin	Savukaasujen hiukkaspäästöjen puhdistamiseen käytetty menetelmä, jossa kaasut johdetaan kuituisten tai huokoisten materiaalien läpi. Kuitusuodattimilla saavutetaan korkea erotusaste myös pienille hiukkasille.
Kustannustehokkuus	Esim. ympäristöpoliittisen ohjauskeinon ominaisuus, joka viittaa siihen, että ko. keinolla voidaan saada aikaan halutunsuuntaisia vaikutuksia alhaisemmin kustannuksin kuin muilla käytettävissä olevilla keinoilla. Kustannustehokkuus oli tärkeä lähtökohta mm. rikki- ja typpitoimikuntien työssä sekä Kioton ilmastoneuvotteluissa.
Kynnysarvo	Alailmakehän otsonipitoisuutta koskeva ohjausarvo , joka sisältää väestölle tiedottamisen ja väestön varoittamisen kynnysarvot. Kynnysarvojen ylittyessä on kunnan huolehdittava väestölle tiedottamisesta ja väestön varoittamisesta. Otsonin kynnysarvoja on asetettu Suomessa vuonna 1996 valtioneuvoston päätöksellä sekä vuonna 2003 EU-lainsäädäntöön perustuvalla otsoniasetuksella. Otsonin kynnysarvot on annettu terveys- ja kasvillisuushaittojen ehkäisemiseksi.
Laskeuma	Ilman välityksellä kulkeutuneiden aineiden kertymä maahan, veteen, rakenteisiin tai kasveihin (tai esim. tunnetun pinta-alaiseen keräimeen). Laskeuma voi tulla joko sateen mukana (märkälaskeuma) tai kuivalaskeumana. Laskeuman happamuuden perusteella puhutaan myös happamasta laskeumasta .
Laskeumakeräin	Menetelmä sadeveden mukana tulevan laskeuman tai karkeiden hiukkasten kuivalaskeuman keräykseen.
Leijukerrostekniikka	Kattilalaitoksissa (pienissä voimaloissa, lämpökeskuksissa, jätteenpoltossa jne.) käytetty poltto-tekniikka, jossa polttoaine johdetaan kuplivaan tai kiertävään hiekkakerrokseen, jolloin lämpötila jakaantuu tasaisesti. Tällöin palaminen on tehokasta, eikä synny typen oksideja muodostavia korkean lämpötilan vyöhykkeitä. Savukaasujen sisältämä rikkidioksidi sidotaan tulipesään syötetyn kalkkilisäyksen avulla, jolloin erillistä rikinpoistolaitosta ei tarvita. Suomessa menetelmää kehittivät Tampella Oy ja A. Ahlström Oy.
Leijuma; kokonaisleijuma; TSP	<i>Total Suspended Particulates</i> (tai <i>Total Suspended Particulate Matter</i>), ilmassa leijuvan hiukkaskokoisen aineen massapitoisuus. Leijumamittauksissa hiukkaskoko määräytyy käytännössä keräimen mukaan. Leijuma kuvaa huonosti ilman terveydellistä laatua, koska se muodostuu suurelta osin karkeista hiukkasista , jotka eivät kulkeudu keuhkoihin.

Leviäminen	Päästön leviämisessä voidaan erottaa kaksi mekanismia: laimeneminen ja kulkeutuminen. Laimeneminen ilmaan tapahtuu sekä tuulen suuntaan että turbulenssin ja diffuusion vaikutuksesta kaikkiin suuntiin. Kulkeutuminen tapahtuu puolestaan tuulen mukana. Päästöjen leviäminen riippuu päästökorkeudesta, alueen pinnanmuodoista ja säätilasta.
Leviämismalli	Matemaattinen malli, jolla voidaan arvioida tai ennustaa päästöjen leviämistä ympäristössä.
LIEKKI	Polttotekniikan tutkimusohjelma LIEKKI (1988–92) ja Poltto- ja kaasutustekniikan teknologia -ohjelma LIEKKI 2 (1993–98), joita TEKES rahoitti. Ohjelma synnytti mm. uusia tuoteinnovaatioita; etenkin paineistettuun leijukerrostekniikkaan perustuva poltto ja kaasutus ovat johtaneet kaupallisiin tuloksiin.
Lifac	Melko halpa rikinpoistomenetelmä, jossa tulipesään syötetään kalkkikiveä, ja savukaasujen jäädyttyä jäljelle jäänyttä kalkkia aktivoidaan sumuttamalla savukaasuun vettä erillisessä reaktorissa. Suomalainen tekniikka, jota kehiteltiin erityisesti Tampella Oy:n ja Imatran Voima Oy:n yhteistyönä Inkoon voimalaitoksella 1980-luvulla ja on edelleen käytössä siellä sekä maailmalla.
Linkkidirektiivi	EU:n päästökauppadirektiivin täydennys, joka mahdollistaa Kioton pöytäkirjan mukaisten päästövähennysyksiköiden hyödyntämisen EU:n päästökaupassa .
Low-NOx -tekniikka	Polttotekniikka, jossa erityisten low-NOx-polttimien avulla tai muulla tavoin ehkäistään tai vähennetään typen oksidien syntymistä palamisen yhteydessä. Polttimien avulla palaminen voidaan vaiheistaa niin, ettei polttoaineen sisältämistä typpiyhdisteistä synny typen oksideja, tai liekissä aikaisemmin syntyneet typpioksidit pelkistyvät liekin takaosassa. Myös polttoaineen ja ilman syöttöä voidaan porrastaa siten, että itse tulipesään muodostuu pelkistäviä vyöhykkeitä. Nykyään käytössä lähes kaikissa suurissa energiantuotantolaitoksissa Suomessa.
LRTAP	<i>Long Range Transport of Air Pollutants</i> , OECD:n alainen, vuosina 1971–77 toteutettu tutkimushanke ilman epäpuhtauksien kaukokulkeutumisesta .
LRT-työryhmä	<i>Long-range Transport</i> -työryhmä eli kaukokulkeutumistyöryhmä, joka toimi OECD:n piirissä 1970-luvulta alkaen.
Lyijy	(Pb) Raskasmetalli , joka kestää hyvin korroosiota , joten sitä käytetään mm. laitteissa, jotka joutuvat kosketuksiin rikkihapon kanssa, seosmetallina, bensiinin lisäaineena, hauleissa, maaleissa, akuissa ja sähkökaapeleissa sekä korroosio- ja säteilysuojauksessa. Useimmat lyijyn yhdisteet ovat myrkyllisiä; ne vaikuttavat etenkin keskushermostoon. Lyijyä joutuu ilmaan mm. (lyijyllisestä) bensiinistä, sulatoista ja jätteenpoltosta. Polttoaineperäisen lyijyaltistuksen terveyshaittoihin havahduttiin 1970-luvulla.
Lähde	Ks. päästölähde
Läpäisyperiaate	Ympäristönsuojelussa periaate, jonka mukaan ympäristönsuojelu tulee ottaa huomioon kaikilla yhteiskunnan sektoreilla ja tasoilla, ei pelkästään erillisellä ympäristösektorilla. Läpäisevä ympäristösäätely ulottaa vaikutuksensa maankäyttöä, energiantuotantoa, elinkeinotoimintaa, liikennettä yms. koskeville hallinnonaloille.
Melanismi	Eräillä hyönteisillä havaittu ulkoinen sopeuma ympäröiviin olosuhteisiin. Esim. perhosten tummuminen teollisuuspaikkakunnilla jäkälien häviämisen seurauksena: Puiden rungot, joilta vaa-

	<p>leat jäkälät ovat kadonneet, tarjoavat tummemmille perhosille paremmin suojaa lintuja vastaan. Näissä olosuhteissa tummat yksilöt ovat edullisemmassa asemassa paremman suojavärinsä ansiosta ja siksi niiden lukumäärä kasvaa vaaleampien yksilöiden kustannuksella. Tummuminen on perinnöllistä ja siksi tummuneisuus siirtyy geenien välityksellä sukupolvelta toiselle.</p>
Melu	<p>Ei-toivottua ääntä. Suomen lainsäädännössä melu määritellään ääneksi, joka on terveydelle haitallista tai joka merkityksellisesti vähentää ympäristön viihtyisyyttä taikka merkityksellisesti haittaa työntekoa. Äänen kokeminen meluksi on osin subjektiivista. Melulla on myös luonnon-suojellinen ulottuvuus esim. lintujen pesimäalueilla.</p>
Meluntorjunta	<p>Toimintaa, jolla pyritään ehkäisemään tai rajoittamaan melun tai tärinän syntymistä tai sen haitallisia vaikutuksia.</p>
Metaani	<p>(CH₄) Palava, hajuton hiilivety, maa- ja biokaasun pääkomponentti. Muodostuu myös mm. kasvien ja biojätteiden hajotessa hapettomissa olosuhteissa (esim. kosteikoissa tai kaatopaikoilla). Hapettuu ilmakehässä hiilidioksidiksi. Merkittävä kasvihuonekaasu.</p>
Meteorologia	<p>Maapallon ilmakehää ja sen muutoksia tutkiva tieteenala. Meteorologian näkyvin sovellutus on sään ennustaminen. Ilmansuojelussa päästöjen leviämisen tutkiminen ja säätekijöiden vaikutuksen selvittäminen saastumistilanteissa. Klimatologia eli ilmastotiede on meteorologian osa-alue.</p>
Metsätuho	<p>Erityisesti ilman epäpuhtauksien, sääolojen ja tuhohyönteisten yhteisvaikutuksesta aiheutuva laajamittainen metsien kuolema tai niiden tilan heikentyminen. Metsätuhoista puhuttiin erityisesti 1980-luvulla happamoitumisen yhteydessä.</p>
MOBILE	<p><i>Liikenteen energiakäyttö ja ympäristövaikutukset -teknologiaohjelma</i> (1993–98), jota TEKES rahoitti. Ohjelman merkittävimpiä tuloksia olivat Euroopan ensimmäiset vähäpäästöiset bensiini- ja dieselpolttoaineet.</p>
Moniaine-monivaikutuspöytäkirja	<p>Kaukokulkeutumissopimuksen viimeisin, vuonna 1999 neuvoteltu ja vuonna 2005 voimaantunut pöytäkirja, jolla pyritään vähentämään happamoitumista, rehevöitymistä ja alailmakehän otsonia.</p>
Montrealin pöytäkirja	<p>Montrealissa vuonna 1987 neuvoteltu pöytäkirja otsonikerrosta heikentävistä aineista. Ensimmäinen globaali asiakirja, jossa sitouduttiin vähentämään päästöjä. Pöytäkirja täsmentää Wienissä allekirjoitettua otsonikerroksen suojelusopimusta (ns. Wienin sopimus) ja se astui voimaan vuoden 1989 alussa.</p>
Muutunta	<p>Meteorologisten tekijöiden ja fysikaalis-kemiallisten reaktioiden seurauksena ilmassa voi tapahtua epäpuhtauksien muutuntaa, mikä voi puhdistaa ilmaa tai tuottaa entistä ongelmallisempia epäpuhtauksia. Esimerkiksi kaasumainen rikkidioksidi voi muuntua sulfaattihiukkasiksi tai pisaraan joutuessaan happamaksi sateeksi.</p>
Naapuruussuhdelaki	<p>Eräitä naapuruussuhteita koskeva laki (26/1920), jossa määriteltiin mm. ehdot kiinteistön käytölle. Ehdot sisälsivät ns. immisiokiellon, jossa kiellettiin aiheuttamasta kohtuutonta haittaa naapurustolle. Tämä periaate on pysynyt voimassa, vaikka lakia onkin muutettu. Naapuruussuhdelaisissa otettiin ensimmäisen kerran huomioon haju-, pöly- ja savuhaitat.</p>
Nauhakeräin	<p>Menetelmä ilman hiukkaspitoisuuden (TSP) mittaukseen. Laite imee ilmaa nauhan läpi kello-</p>

	<p>koneiston siirtäessä nauhaa määrääjain. Nauhaan syntyy täpläjono, jossa kunkin täplän syntymisajankohta voidaan määrittää. Tulos voidaan muuttaa kvantitatiiviseksi mittaamalla täplän aiheuttama muutos beta-säteilyn läpäisyyn.</p>
Nielu	<p>Prosessi tai ilmiö, joka poistaa jotakin ainetta ilmakehästä. Ilman nieluja aineen pitoisuus ilmakehässä kasvaisi jatkuvasti lähteiden aiheuttaman ainevirran mukaisesti. Aineen pitoisuus ilmakehässä on vakio, kun lähteet ja nielut ovat yhtä suuret. Nieluina voivat toimia esim. vedenpinta (liukeneminen), muut pinnat (adsorboituminen), kasvit (kaasuaineenvaihdunta), sade tai ilmakeemialliset reaktiot. Nieluista puhutaan nykyisin erityisesti ilmastopolitiikan yhteydessä. Tärkeimpiä hiilinieluja ovat valtameret ja kasvavat metsät.</p>
NILU	<p><i>Norsk Institutt for Luftundersökningar</i>; Norjan valtiollinen ilmantutkimuslaitos.</p>
Noki	<p>Nokihukkaset muodostuvat epätäydellisessä palamisessa, "nokeamisessa" savukaasujen orgaanisista yhdisteistä. Nämä pääasiassa hiiltä sisältävät hiukkaset ovat hyvin pieniä, koska ne ovat tiivistyneet kaasusta, toisin kuin polttoaineen palamatta jääneet karkeat hiukkaset.</p>
OECD	<p><i>Organisation for Economic Cooperation and Development</i>; Taloudellisen kehityksen ja yhteistyön järjestö. Kehittyneiden markkinatalousmaiden yhteistyöjärjestö, johon kuuluu tällä hetkellä 30 jäsenmaata. OECD:n yleisiksi toimintatavoitteiksi on määritelty mm. kestävän taloudellisen kasvun ja työllisyyden edistäminen sekä hyvinvoinnin lisääminen. OECD:n piirissä on tehty merkittävää ilmansuojelutyötä mm. aiheuttamisperiaatteen kehittämisessä ja kaukokulkeutuvien ilman epäpuhtauksien seurannassa.</p>
Ohjausarvo, ilmanlaadun	<p>Yhteisnimitys ilmanlaadun ohje-, raja-, kynnyks- ja tavoitearvoille, joita käytetään ilmansuojelun ohjauksessa. Ohjausarvot ovat hallinnollisia sopimuksia, eivät luonnontieteellisiä arvoja, ja niistä päätetään poliittisesti erilaisten arvostusten pohjalta. Ilman epäpuhtaudet voivat aiheuttaa haittoja, vaikka pitoisuudet eivät ylittäisikään ohjausarvoja. Termi ei ole vakiintunut.</p>
Ohjauskeino	<p>Hallinnollinen, poliittinen, taloudellinen, tiedollinen tai kasvatuksellinen toimenpide, jolla pyritään edistämään joidenkin yhteiskunnallisten päämäärien saavuttamista. Ilmansuojelun ohjauskeinoja ovat esimerkiksi ilmanlaadun ohjausarvot, lainsäädäntö, polttoaineverot, päästökauppajärjestelmä, tutkimusohjelmat ja ympäristökasvatus.</p>
Ohjearvo, ilmanlaadun	<p>Ohjearvoilla määritellään ilmanlaadun tavoitteelliset enimmäispitoisuustasot. Ohjearvot on tarkoitettu ensisijaisesti ohjeeksi viranomaisille. Ne on otettava huomioon mm. maankäytön ja liikenteen suunnittelussa, rakentamisessa ja erilaisissa ilmansuojeluun liittyvissä lupamenettelyissä. Tavoitteena on estää ohjearvojen ylittyminen ennakolta. Ilmanlaadun ohjearvot on asetettu Suomessa pääasiassa terveydellisten haittojen ehkäisemiseksi. Virallisia ohjearvoja on Suomessa annettu valtioneuvoston päätöksillä vuosina 1984 ja 1996. Tätä ennen ISMET ja Lääkintöhallitus antoivat suositusarvoja.</p>
Otsoni	<p>(O₃) Kolmen happiatomin molekyylistä muodostunut kaasu, joka on voimakas hapetin. Alailmakehässä se voi aiheuttaa vaurioita mm. ihmisen terveydelle ja kasvillisuudelle sekä voimistaa kasvihuoneilmiötä. Hapettaa typpimonoksidia haitalliseksi typpidioksiidiksi. Stratosfäärissä otsoni absorboi auringon UV-säteilyä ja siten suojaa maapallon elämää. Alailmakehän otsoni ei ole peräisin suorista päästöistä vaan muodostuu vasta vähitellen typen oksidien ja hiilivetyjen päästöistä.</p>

Otsonikato	Otsonin määrän väheneminen stratosfäärissä ilmakehällisten reaktioiden seurauksena. Reaktioissa tietyt pitkäikäiset yhdisteet tai niiden reaktiotuotteet (erityisesti CFC-yhdisteet eli freonit) kuluttavat otsonia.
Otsonikerros	Ilmakehän stratosfäärissä 15–30 km:n korkeudella oleva kerros, johon otsoni on pääasiallisesti kerääntynyt. Otsoni on eliöiden kannalta tärkeä aine ilmakehässä, sillä se imee eli absorboi tehokkaasti auringon lyhytaaltoista UV-säteilyä (UV-B-säteilyä) ja rajoittaa siten haitallisen säteilyn pääsyä maapallon pinnalle.
Paineistettu poltto	Kattilalaitoksissa käytetty polttotekniikka, jolla voidaan nostaa sähkön tuotannon osuutta suhteessa lämpöenergiaan hyvällä hyötysuhteella. Lisäksi laitokset ovat pienikokoisempia kuin tavalliset voimalaitokset ja niihin voidaan yhdistää tehokkaat päästöjen vähentämismenetelmät.
Pakokaasukatalyysaattori	Autojen ja polttomootorin pakokaasujen puhdistukseen kehitetty laite, joka hapettaa häkää ja orgaanisia yhdisteitä ja pelkistää typen oksideja (kolmitie- tai kolmitoimikatalyysaattori). Edellyttää lyijytöntä bensiiniä. Katalyysaattori tuli Suomessa pakolliseksi uusiin autoihin vuonna 1990.
PCF	<i>Prototype Carbon Fund</i> , Maailmanpankin hiilirahasto. Perustettiin vuonna 1999, osakkaina on tällä hetkellä 15 yritystä eri maista ympäri maailmaa ja kuuden maan hallitukset, näiden joukossa myös Suomi ja Ruotsi.
Pienhiukkaset; PM _{2,5}	Läpimitaltaan alle 2,5 mikrometrin hiukkaset , jotka on todettu terveydelle haitallisimmiksi. Ne kulkeutuvat hengitettäessä keuhkorakkuloihin ja jopa verenkiertoon asti, kun taas karkeammat hengitettävät hiukkaset poistuvat hengitysteistä limanerityksen ja värekarvatoiminnan ansiosta. Pienhiukkaspitoisuuden on todettu selvästi korreloivan positiivisesti mm. kuolleisuuteen ja hengityselinsairaiden lääkitystarpeeseen. Pienhiukkaset lisäävät tulehdusten ja astma-kohtauksien määriä ja heikentävät muutenkin hengitystoimintoja.
Piipunpääteknikka	Päästöjä aiheuttavan teollisuusprosessin loppuun sijoitettu ympäristöteknikka, esim. erilaiset suodattimet ja puhdistuslaitokset. Ei vaikuta itse prosessiin vaan vaatii erillistä puhdistustekniikkaa, minkä vuoksi usein kustannustehoton ratkaisu pitkällä aikavälillä.
Pitoisuus, ilmassa	Ilmassa olevan epäpuhtauden pitoisuus kertoo missä suhteessa ko. epäpuhtaus ilmassa esiintyy. Ilmoitetaan yleensä massapitoisuutena eli yksikössä milli- tai mikrogrammaa ainetta kuutiossa ilmaa (µg/m ³ , mg/m ³). Voidaan ilmoittaa myös tilavuusosuutena (smo=sadasmiljoonasosaa, ppm= <i>parts per million</i> , ppb= <i>parts per billion</i>).
Pitoisuus, päästössä	Päästössä olevan epäpuhtauden pitoisuus kertoo missä suhteessa ko. epäpuhtaus päästössä esiintyy. Ilmoitetaan usein tilavuusosuutena (ppm= <i>parts per million</i>) tai yksikössä milligrammaa ainetta kuutiossa savukaasua (mg/m ³). Päästöissä pitoisuudet ovat jopa tuhatkertaisia (nykyisillä määrärajoilla) yhdyskuntailman pitoisuuksiin verrattuna.
PM ₁₀ , PM _{2,5} , PM ₁	<i>Particulate Matter</i> , läpimitaltaan pääasiassa alle 10, 2,5 tai 1 mikrometrin kokoisten hiukkasten pitoisuus ilmassa.
Puhtaan kehityksen mekanismi; CDM	Vastaa yhteistoteutusta Kioton pöytäkirjan ratifioineiden teollisuus- ja kehitysmaiden välillä. Teollisuusmaat voivat hankkia sertifioituja päästövähennyksiä kehitysmaissa toteutettavista, kestävän kehityksen mukaisista kasviuonekaasupäästöjä vähentävistä hankkeista.

Pyroflow	Ks. kiertopetiteknikka
Päästö	Yleensä ihmisen toiminnasta aiheutuva aine- tai energiavirta ympäristöön. Ilmansuojelussa päästöt tarkoittavat aine- tai energiavirtoja ilmakehään .
Päästöjen tarkkailu	Päästöjä tuottavan laitoksen systemaattista päästöjen määrän ja laadun mittaamista. Toiminnanharjoittajalla on velvollisuus mitata päästöjään viranomaisen hyväksymän tarkkailusuunnitelman mukaisesti. Tarkkailuvelvoite tuli voimaan ilmansuojelulain myötä ja sisältyy myös nykyiseen ympäristönsuojelulakiin .
Päästökauppa	Yhteisnimitys erilaisille markkinamekanismeille, joissa käydään kauppaa päästöyksiköillä tai -oikeuksilla . Päästavoitteena on päästöjen kustannustehokas vähentäminen siellä, missä se on edullisinta.
Päästökauppa, EU:n	EU:n laajuinen järjestelmä, jossa jäsenmaissa toimivat laitokset voivat käydä kauppaa hiilidioksidin päästöoikeuksilla. Järjestelmä perustuu EU-direktiiviin ja se on hallinnollisesti riippumaton Kioton pöytäkirjasta , mutta sen lähtökohtana on kustannustehokkuuden lisääminen EU:n Kioto-velvoitteen täyttämiseksi. Järjestelmä ei aseta absoluuttista päästökattoa, vaan laitosten pitää vuosittain palauttaa päästöjään vastaava määrä päästöoikeuksia. Kansallisessa jakosuunnitelmassa laitoksille jaetaan tietty määrä ilmaisia päästöoikeuksia. Puuttuvat päästöoikeudet voi ostaa markkinoilta ja ylimääräiset vastaavasti myydä.
Päästökauppa, kansainvälinen	Kioton pöytäkirjan yksi ns. joustomekanismi , jossa teollisuusmaat voivat käydä kauppaa kaikilla Kioton pöytäkirjan mukaisilla päästöyksiköillä täyttääkseen osan Kioto-velvoitteestaan.
Päästökauppadirektiivi	EU:n päästökauppadirektiivin (2003/87/EY) tarkoituksena on saada EU:n jäsenmaat vähentämään kasvihuonekaasupäästöjään kustannustehokkaalla tavalla ja pyrkiä täyttämään Kioton pöytäkirjan mukaiset tavoitteet. Päästökauppadirektiivi asettaa tiettyjä vaatimuksia, joita päästökaupassa mukana olevien tulee noudattaa. Näihin kuuluu muun muassa päästöluvan anominen ja laitosten vuotuisten hiilidioksidipäästöjen todentaminen. Direktiivi on Suomessa pantu täytäntöön päästökauppalalla (683/2004).
(Päästö)lähde	Ihmisen aiheuttama tai luonnollinen prosessi, toiminta tai ilmiö, jossa siirtyy ympäristöön jokin ainetta tai energiaa, josta voi olla haitallisia seurauksia. Luonnollisia lähteitä ovat esimerkiksi tulivuorenpurkaukset, metsä- ja ruohikkopalot, mätäneminen ja radonin hajoaminen maaperässä. Antropogeenisiä lähteitä ovat esimerkiksi teollisuus, energiantuotanto, jätehuolto, liikenne, kemikaalien käyttö sekä karjalous. (Ks. päästö)
Päästömittaus, jatkuvatoiminen	Laitoksen päästöjen mittaaminen kiinteästi asennetun mittalaitteen avulla, joka mittaa päästöjä reaaliajassa. Päästöjä tulee mitata jatkuvatoimisesti isoissa päästölähteissä sekä silloin, kun päästöt sisältävät erityisen haitallisia aineita. Jatkuvatoimisuus mahdollistaa lyhytaikaisten keskiarvojen käytön päästöjen tarkkailussa . Jatkuvatoimisia päästömittauksia koskevia vaatimuksia on asetettu uudessa ympäristönsuojelulainsäädännössä .
Päästömittaus, määräaikainen	Laitoksen tai toiminnan päästöjen mittaaminen määräajoin. Mittausten aikaväli voi vaihdella tarpeen mukaan, esim. 1–2 kertaa vuodessa tai 1–3 (jopa 5) vuoden välein. Ilmansuojelussa tyypillisiä jaksottain toistettavia päästömittauksia ovat kattiloille vuosittain tai kerran kolmessa vuodessa määrätyt hiukkaspäästömittaukset. Päästön tasoa ja pysyvyyttä päästömääräyksen alapuolella voidaan päästömittausten väliaikana arvioida muilla keinoin.

Päästönormi	Ympäristöviranomaisen asettama yleinen päästömääräys, joka koskee päästöjen ominaisuuksia tai määrää. Päästönormit ovat yleensä lukuarvoin esitettyjä ehtoja. Päästönormien toteuttamista ilmansuojelussa on käytännössä usein vaikea valvoa.
Päästöoikeus	Ks. päästökauppa, EU:n
Päästöyksikkö	Yhteisnimitys Kioton pöytäkirjan mukaisille yksiköille (päästövähennysyksikkö, ERU, sertifioitu päästövähennys, CER, sallittu päästömääräyksikkö, AAU ja poistoyksikkö RMU); kukin yksikkö vastaa yhtä ekvivalentista hiilidioksiditonnia .
Raja-arvo	Raja-arvoilla määritellään ilman epäpuhtauksien suurimmat sallitut pitoisuudet . Raja-arvon ylittyminen edellyttää viranomaisilta välittömiä ilmansuojelutoimia . Raja-arvo katsotaan ylityksi vasta, kun numeroarvon ylityksiä on yli sallitun määrän. Numeroarvon ylityksistä on kuitenkin tiedotettava viipymättä alueen asukkaalle. Raja-arvoja on Suomessa annettu kahdesti, vuonna 1996 valtioneuvoston päätöksellä (481/1996) ja vuonna 2001 EU-lainsäädäntöön perustuvalta ilmanlaatuasetuksella (711/2001). Vuoden 1996 raja-arvot koskivat typpidioksidin, rikkidioksidin , kokonaisleijuman ja lyijyn pitoisuuksia ulkoilmassa alueilla, missä asuu tai oleskelee ihmisiä. Vuoden 2001 ilmanlaatuasetus kattaa lisäksi hengitettävät hiukkaset , hiilimonoksidin ja bentseenin. Asetuksessa määritetään myös ajankohdat, jolloin pitoisuuksien on viimeistään oltava raja-arvoa pienemmät. Raja-arvot on annettu terveyshaittojen ehkäisemiseksi ja kasvillisuuden ja ekosysteemien suojelemiseksi.
Rajakerrok	Troposfäärin alin osa, jossa useimmat ilman epäpuhtaudet leviävät.
Raskasmetallipöytäkirja	Kaukokulkeutumissopimuksen pöytäkirja, jossa sovittiin kadmiumin , lyijyn ja elohopean ilmaan kohdistuvien päästöjen vähentämisestä ilman sitovia määrällisiä tavoitteita. Pöytäkirja hyväksyttiin vuonna 1998 ja se astui voimaan vuonna 2003.
Raskasmetallit	Suuritiheyksisiä metalleja kuten elohopea , kupari, kadmium , lyijy ym. Useat ovat yhdisteinä myrkyllisiä ja rikastuvat ravintoketjuissa.
Rehevöityminen	Perustuotannon voimistuminen ekosysteemissä. Vesistön voimakas rehevöityminen voi johtaa happikatoon, kalakuolemiin ja myrkyllisten aineiden liukenemiseen pohjasedimentistä. Ilmasta tulee typpilaskeuma voi happamoittamisen lisäksi rehevöittää maaperää ja vesistöä.
Rikinpoistolaitos	Erillinen laitosyksikkö voimaloiden savukaasujen rikkiyhdisteiden (SO ₂ , SO ₃) tai vain rikkidioksidin poistamiseksi. Kallis investointi.
Rikkidioksidi	(SO ₂) Rikin palamistuote, jota muodostuu rikin tai rikkiä sisältävien yhdisteiden palaessa. Ihmiselle, eläimille ja kasveille myrkyllinen kaasu, joka aiheuttaa ympäristössä mm. vesistöjen ja maaperän happamoitumista ja rakennusmateriaalien korroosiota .
Rikkipöytäkirja, ensimmäinen	Kaukokulkeutumissopimuksen ensimmäinen päästöjen vähentämistä koskeva pöytäkirja, jossa sovittiin rikkipäästöjen tai valtiosta toiseen kulkeutuvan rikin vähentämisestä 30 % vuoden 1980 tasosta vuoteen 1993 mennessä. Pöytäkirja hyväksyttiin vuonna 1985 Helsingissä ja se astui voimaan vuonna 1988.
Rikkipöytäkirja, toinen	Kaukokulkeutumissopimuksen pöytäkirja, jossa sovittiin rikkipäästöjen lisävähentämisestä siten, ettei kriittisiä kuormituksia ylitetä. Päästövähennystavoitteet on laskettu kullekin sopimusosa-

	puolelle erikseen. Pöytäkirja hyväksyttiin vuonna 1994 ja se astui voimaan vuonna 1998.
Rikkitoimikunta I	Ilmansuojelulain myötä perustettu, ympäristöministeriön alainen rikkipäästöjen vähennystoimenpiteitä valmistellut toimikunta (1985–86). Laaja-alaiseen toimikuntaan kuului edustus mm. ympäristöhallinnosta, tutkimuksesta, elinkeinoelämän toimialoilta, ammattiyhdistysliikkeistä ja luonnonsuojelujärjestöistä. Toimikunta sopi rikkipäästöjen vähennystavoitteista eri toimialojen kanssa kustannustehokkuusanalyysien perusteella. Työn perusteella rakennettiin Suomelle kattava ohjelma rikkipäästöjen vähentämiseksi.
Rikkitoimikunta II	Ensimmäisen rikkitoimikunnan työn jatkoksi asetettu toimikunta (1991–93), joka esitti miehinnössään rikkipäästöjen vähentämistä 80 % vuoden 1980 tasosta vuoteen 2000 mennessä.
Savuntarkastaja	Helsingissä sekä Keski-Euroopan kaupungeissa 1900-luvun alussa toiminut terveysviranomaisen, jonka tehtäviin kuului savupiippujen valvonta. Helsingissä toimi savuntarkastaja vain vuosina 1906–08, eikä vastaavanlaista virkaa tiettävästi koskaan ollut muualla Suomessa tai muissa Pohjoismaissa. Tarkastuskohteina olivat sekä suur- että pienteollisuuden savupäästöt ja metodina savun tummuusasteiden tarkkailu.
Savusumu	Ks. smog
Sertifiointi	Ympäristö- , turvallisuus- tai laatu järjestelmän todentaminen standardin (esim. ISO 14001) vaatimusten mukaiseksi. Todentamisen suorittaa ulkopuolinen riippumaton organisaatio. Sertifiointi on vapaaehtoista toimintaa.
SIHTI	<i>Energia- ja ympäristötekniikan tutkimusohjelma</i> SIHTI (1991–93) ja <i>Energia- ja ympäristöteknologiaohjelma</i> SIHTI 2 (1993–98), joita TEKES rahoitti. Tutkimusprojektien luonne vaihteli akateemisesta perustutkimuksesta tuotekehitykseen, teknis-taloudellisiin selvityksiin ja demonstraatioihin. SIHTI 2 -ohjelmassa tuotettiin runsaasti päästötietoja erityisesti pienhiukkasista ja raskasmetalleista . Eräs laajimmista hankekokonaisuuksista oli voimalaitosten haitallisten ainevirtojen määrittäminen. Ohjelmassa oli oma kokonaisuus strategisille hankkeille, jotka tähtäsivät pääasiassa kasvihuonekaasujen päästövähennystavoitteiden tukemiseen.
SILMU	Suomalainen ilmakehänmuutosten tutkimusohjelma (1990–95), jota Suomen Akatemia rahoitti. SILMU tuotti syvällistä tietoa ilmastonmuutokseen liittyvästä problematiikasta.
Smog; savusumu	Savusumu, joka muodostuu inversiotilanteessa ilmassa olevasta kosteudesta, rikkidioksidista ja noki- tai tuhkahiukkasista . Kuuluisin historian tuntema savusumutilanne oli Lontoossa joulukuussa 1952, jolloin kuolemantapaukset lisääntyivät muutaman päivän aikana noin 4000:lla uhrilla normaalitilanteeseen verrattuna. Sana ”smog” tulee englannin kielen sanoista <i>smoke</i> (=savu) ja <i>fog</i> (=sumu). Tämän ns. ”klassisen” tai ”Lontoon” savusumun lisäksi tunnetaan myös valokemiallinen eli ”Los Angelesin” savusumu (<i>brown smog</i>), joka on täysin eri ilmiö.
Stratosfääri	Troposfäärin yläpuolella oleva noin 40 km:n korkeuteen ulottuva ilmakehän osa. Sen lämpötila kohoaa ylöspäin mentäessä. Otonin varasto.
Sulfaattiselluloproessi	Selluteollisuuden menetelmä, jossa puun kuidut erotetaan puusta keittämällä sitä vahvasti emäksisellä valkolipeällä. Keiton jälkeen lipeä väkevöidään korkeaan kuiva-ainepitoisuuteen ja poltetaan energiaksi. Poltossa jäljelle jäävä epäorgaaninen osa sisältää raaka-aineet uuden valkolipeän valmistukseen. Prosessista leviää ympäristöön paljon haisevia rikkiyhdisteitä .

Sulfiittiselluprosessi	Selluteollisuuden menetelmä, jossa puuaineksen selluloosa erotetaan ligniinistä sulfiittilipeässä keittämällä. Sulfiittisellun tuotannossa kuluu runsaasti keittokemikaaleja ja samalla vapautuu paljon rikkidioksidia. Menetelmän rikkipäästöt ilmaan sekä jätevesipäästöt ovat Suomessa suuremmat kuin sulfaattisellun tuotannossa, mutta haisevia rikkiyhdisteitä ei juurikaan synny. Menetelmän valtakausi uusien sellutehtaiden prosessivalinnassa jatkui Suomessa 1930-luvulle saakka, kunnes sulfaattimenetelmä alkoi yleistyä. Sulfiittisellua ei enää valmisteta Suomessa.
Sulfred	Outokumpu Oy:n kehittämä rikinpoistomenetelmä, jonka etuina olivat hyvä erotusaste ja jätetömyys; rikinpoistossa syntyi myyntiin kelpaavaa alkuainerikkiä. Mm. kalleutensa sekä alkuainerikin vähäisen arvon vuoksi menetelmä ei koskaan menestynyt.
Suurtehokeräys	Menetelmä kokonaisleijuman mittaukseen, käytetään myös PM_{10} - ja $PM_{2,5}$ -mittauksissa. Suurtehokeräyksessä imetään suodattimen läpi pari tuhatta kuutiota ilmaa vuorokausinäytettä varten. Hiukkasten massapitoisuus saadaan punnitsemalla suodos ja mittaamalla läpi menneen ilman määrä. Menetelmä tuli Suomessa käyttöön 1960–70-luvulla ja sitä käytetään edelleen.
Sykloni	Savukaasujen hiukkasia erottava laite, jossa suurimmat hiukkaset erotetaan dynaamisesti keskipakovoiman avulla. Syklonissa kaasu joutuu pyörivään liikkeeseen ja painavat hiukkaset kulkeutuvat syklonin reunoille ja kertyvät suppilon pohjalle. Edullinen, mutta pienhiukkasten osalta tehoton puhdistusmenetelmä.
SYTTY	<i>Ympäristöterveyden tutkimusohjelma</i> (1998–2001), jota rahoittivat mm. Suomen Akatemia ja TEKES. Ohjelmaa koordinoi Kansanterveyslaitoksen ympäristöterveyden osasto. Ohjelma kokosi alan tutkijat ja sai aikaan huomattavia tuloksia sekä kotimaista ja kansainvälistä verkostoitumista. Ilmansuojelun alalla erityisen mielenkiinnon kohteena ohjelmassa olivat pienhiukkaset kaupunki-ilmassa.
Sähkösuodatin	Savukaasujen hiukkaspäästöjen puhdistamiseen käytetty menetelmä. Savukaasujen hiukkaset varataan negatiivisella sähkövarauksella tuhansien volttien jännitekentässä, jolloin varatut hiukkaset voidaan kerätä positiivisesti varatulle levyille. Suurilla laitoksilla yleisin ja usein tehokkain hiukkaspuhdistin, pienille laitoksille usein liian kallis.
Taakanjakosopimus	EU15-maiden (ns. EU:n kupla) yhteinen sopimus, jonka puitteissa Kioton pöytäkirjan EU-maille asettama kasvihuonekaasujen päästövähennysvelvoite (–8 % perusvuoden 1990 tasosta) jaettiin uudelleen jäsenmaakohtaisiksi velvoitteiksi.
Takaisinkytkentä	Systemissä (esim. ilmastojärjestelmä) esiintyvä palautevaikutus; kausaalinen kiertovaikutus.
Taloudellinen ohjaus	Esim. ympäristöpoliittinen ohjaus, joka perustuu taloudellisiin kannustimiin kuten veroihin, maksuihin, avustuksiin, investointitukiin jne. Esimerkkejä ilmansuojelussa käytetyistä taloudellisista ohjauskeinoista ovat polttoaineverot, lyijyttömän bensiinin verohelpotukset, päästökauppajärjestelmä, investointituet energiansäästöhankkeille ja uusiutuvan energiantuotannon rakentamiseen sekä sähköveron palautukset uusiutuvan energian tuottajille.
Tavoitearvo	Pitkän aikavälin tavoitetaso esim. ilman epäpuhtaudelle, päästökomponentille tai laskeumalle. Esim. ilman otsonipitoisuudelle on asetettu tavoitearvot terveyden ja kasvillisuuden suojelemiseksi.
Teknologia	Tekniikkaa, sen taustalla olevia ilmiöitä sekä siihen liittyviä toimintatapoja, tuotantoprosesseja,

	järjestelmiä ja tuotteita tutkiva tieteenala.
TEOM	<i>Tapered Element Oscillating Microbalance</i> ; jatkuvatoiminen analysaattori ilman hiukkaspitoisuuden (TSP) mittaamiseen. Näytteen punnitseminen tapahtuu automaattisesti suoraan pietsosähköisesti värähtelevältä suodatinkalvolta. Suodattimeen kertyneiden hiukkasten massa muuttaa sen värähtelytaajuutta. Laite seuraa taajuutta ja suodatettua ilmamäärää, joiden perusteella se määrittää suodattimeen kertyneiden hiukkasten massan.
Terveydenhoitolaki	Laki (469/1965), jonka nojalla ilmansuojelua hoidettiin ennen ilmansuojelulain voimaantuloa. Ei-ilmoitusvelvollisten laitosten ilmansuojeluasioita on hoidettu terveydenhoitolainsäädännön nojalla myös ilmansuojelulain tultua voimaan. Terveydenhoitolaki ja -asetus antoivat mahdollisuuden puuttua ilmansuojeluongelmiin (vain) terveydensuojelun näkökulmasta.
Toiminnanharjoittaja	Ympäristönsuojelulainsäädännössä ja viranomaispäätöksissä käytetty termi, jolla tarkoitetaan "luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka harjoittaa pilaantumisen vaaraa aiheuttavaa toimintaa tai joka tosiasiallisesti määrää toiminnasta" (YSL 3§).
Troposfääri	Alailmakehä tai ilmakehän alin kerros, joka ulottuu napaseudulla alle 10 km:n korkeuteen ja päiväntasaajalla noin 18 km:n korkeuteen. Ilman epäpuhtaudet leviävät yleensä troposfääriin.
TRS	Ks. haisevat rikkiyhdisteet
TSP	Ks. leijuma
Typhen oksidit	Typestä ja hapestä koostuvia kaasumaisia yhdisteitä. Ilmansuojelun kannalta merkittäviä typhen oksideja ovat lähinnä typpimonoksidi (NO) ja typpidioksidi (NO ₂) sekä typpioksiduuli (N ₂ O). Yleensä typhen oksideista (ja aina "typhenoksideista") puhuttaessa tarkoitetaan typpimonoksidia ja typpidioksidia (yhteisnimitykseltään NO _x tai NO _x). NO _x -päästöjä syntyy palamisessa sekä polttoaineen että palamisilman sisältämästä typestä. Ne aiheuttavat happamoitumista, rehevöitymistä, korroosiota ja terveydellisiä haittoja (erityisesti typpidioksidi) sekä osallistuvat alailmakehän otsonin muodostukseen.
Typpioksiduuli; dityppioksidi	(N ₂ O) Ns. ilokaasu. Ilmakehän yleisin typhen oksidi, jota syntyy polttoprosesseissa ja bakteeritoiminnassa. Kasvihuonekaasu , joka kulkeutuu stratosfääriin ja jonka elinikä ilmakehässä on yli 200 vuotta. Hajoaa stratosfääriin vaikuttaen samalla myös otsonikerrokseen (vaikutussuunta ei ole yksiselitteinen).
Typpipöytäkirja	Kaukokulkeutumissopimuksen pöytäkirja, jossa sovittiin typenoksidipäästöjen tai valtiosta toiseen kulkeutuvan typhen jäädyttämisestä vuoden 1987 tasolle vuoteen 1994 mennessä. Pöytäkirja hyväksyttiin vuonna 1988 ja se astui voimaan vuonna 1991.
Typpitoimikunta	Ympäristöministeriön alainen toimikunta (1988–90), jonka tehtävänä oli valmistella toimia typhen oksidien päästöjen vähentämiseksi. Toimintatavaltaan hyvin samantapainen kuin rikkitoimikunta , tosin esitetyt toimet kohdistuivat energia- ja teollisuuslaitosten lisäksi autojen päästöihin.
Työsuojelu	Toimintaa, jolla pyritään poistamaan ja vähentämään työolojen vaara- ja haittatekijöitä sekä edistämään työntekijöiden fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Suojelutyön kohteena on koko työympäristö – työ, ihminen ja työyhteisö.

UNCED	<i>United Nations Conference on Environment and Development</i> ; YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssi Rio de Janeirossa vuonna 1992.
UNECE; ECE	<i>United Nations Economic Commission for Europe</i> ; Genevessä toimiva YK:n alueorganisaatio Euroopassa; Euroopan talouskomissio. Komission alkuperäiseksi tavoitteeksi määriteltiin Euroopan jälleenrakentamisen edistäminen sekä suhteiden parantaminen erityisesti idän ja lännen välillä. Kylmän sodan lisäksi myös Euroopan yhdentymiskehityksellä on ollut suuri vaikutus ECE:n toimintaan. Järjestön piirissä sovittiin vuonna 1979 kaukokulkeutuvien ilman epäpuh- tauksien rajoittamisesta.
UNEP	<i>United Nations Environmental Programme</i> ; YK:n ympäristöohjelma. Käynnistyi vuoden 1972 Tukholman ympäristökongressin tuloksena.
Uusiutumaton energialähde	Energialähde, joka ei uusiudu lainkaan tai uusiutumismuutos on hyvin hidasta. Näihin luokitellaan yleensä fossiiliset polttoaineet , ydinvoima sekä turve.
Uusiutuva energialähde	Energialähde, joka palautuu nopeasti osittain tai kokonaan uudelleen hyödynnettäväksi, ja joka on siten jatkuvasti käytettävissä; esimerkiksi vesivoima, tuulivoima, aurinkoenergia, jättepolttoaine ja biomassa.
UV-säteily	Sähkömagneettista säteilyä, jonka aallonpituus on lyhyempi kuin näkyvän valon mutta pitempi kuin röntgensäteily. Lyhytaaltoisin ja siten vaarallisin auringon UV-säteilyn laji on UV-C, joka absorboituu ilmakehän yläosaan. Pitkäaaltoisin ja haittoisin on UV-A. UV-B-säteily lisää mm. ihmisen ihosyövän riskiä ja vahingoittaa eliöiden elintoimintoja. Otsonikerroksen ohentuessa UV-B-säteilyä pääsee aiempaa enemmän maapallon pinnalle.
Valokemiallinen savusumu	Ilmakemiallinen ilmiö, jonka tunnusomaisena piirteenä ovat autojen pakokaasuista auringonpaisteesta hitaasti muodostuvat oksidantit, erityisesti otsoni . Tärkeimmät lähtökäsitteet ovat typen oksidit ja reaktiiviset orgaaniset yhdisteet, erityisesti hiilivedyt. Myös hiilimonoksidilla ja metaanilla on merkitystä. Tärkein päästölähde on liikenne, jonka pakokaasuissa on runsaasti kaikkia edellä mainittuja aineita ja jonka päästökorkeus on matala. Ilmiö on hyvin monimutkainen eikä sitä hallita vielä kunnolla. Suomen olosuhteissa ei ole riittävästi auringon valoa valokemiallisen savusumun muodostumiseen. Engl. <i>brown smog</i> .
Varovaisuusperiaate	Periaate, jonka mukaan ympäristöä mahdollisesti vaurioittavista toimista tulee pidättäytyä, kunnes niiden vaarattomuudesta saadaan riittävä varmuus. Ympäristönsuojelutoimiin pitää vastaavasti ryhtyä, vaikka täyttää varmuutta ongelman laajuudesta tai laadusta ei olisi kaikkien.
VOC-yhdisteet	<i>Volatile Organic Compounds</i> ; haihtuvat orgaaniset yhdisteet, ei yleensä kuitenkaan metaani (myös NMVOC = <i>Non-Methane Volatile Organic Compounds</i>), esim. bentseeni, tolueni, etyylibentseeni ja ksyleeni. VOC-yhdisteet ovat normaalipaineessa ja normaaleissa käyttölämpötiloissa kaasumaisina tai niiden höyrynpaine vallitsevissa oloissa on niin korkea, että haihtuminen on merkittävää. VOC-yhdisteitä pääsee ympäristöön mm. polttomoottoreista (erityisesti liikenteestä), kemikaalien käytöstä ja teollisuusprosesseista, mutta niillä on paljon myös luonnollisia lähteitä kuten metsät. Ne ovat merkittäviä ilman epäpuhtauksia , sillä niissä on terveydelle haitallisia yhdisteitä ja ne osallistuvat alailmakehän otsonin muodostukseen (ks. valokemiallinen savusumu).
VOC-pöytäkirja	Kaukokulkeutumissopimuksen pöytäkirja, jossa sovittiin haihtuvien orgaanisten yhdisteiden

	päästöjen vähentämisestä 30 % jonkin vuoden 1984–90 tasosta vuoteen 1999 mennessä. Pöytäkirja hyväksyttiin vuonna 1991 ja se astui voimaan vuonna 1997.
WCP	<i>World Climate Programme</i> , YK:n ilmastonmuutoksen tutkimusohjelma. Käynnistyi vuonna 1980 ensimmäisen maailman ilmastokongressin (Geneve 1979) tuloksena.
Wienin sopimus	Vuonna 1985 YK:n piirissä neuvoteltu otsonikerroksen suojelua koskeva sopimus, joka tuli voimaan vuonna 1988. Ensimmäinen maailmanlaajuinen ilmansuojelusopimus.
WMO	<i>World Meteorological Organisation</i> , Maailman ilmatieteen järjestö. Järjestö mm. käynnisti ilmakemiallisten ja meteorologisten ilmiöiden kansainvälisen seurannan taustailman mittausasemilla, järjesti ensimmäisen maailmanlaajuisen ilmastokongressin sekä vaikutti Hallitustenvälisen ilmastomuutospaneelin IPCC:n perustamiseen.
Yhdyskuntailma; kaupunki-ilma	Ulkoilma kaupungeissa ja muissa taajamissa. Yhdyskuntailman laatu määritetty paikallisesti.
Yhteistoteutus; JI	Menettely, jossa teollisuusmaat voivat hankkia Kioton pöytäkirjan mukaisia päästövähennysyksiköitä toisissa teollisuusmaissa toteutettavista, päästöjä vähentävistä hankkeista.
Yhteisvaikutus	Esim. ilman epäpuhtauksien vaikutukset riippuvat siitä, mitä muita vaikutuksia tarkasteltavaan systeemiin kohdistuu. Usean epäpuhtauden yhteisvaikutus esim. ihmisen terveyteen tai ekosysteemiin voi olla radikaalisti erilainen kuin kunkin epäpuhtauden vaikutus erikseen.
Ylitysfrekvenssi	Ilmanlaadun ohjausarvojen tilastollisessa tulkinnassa käytettävä parametri, jolla määritellään sallittujen ylitysten määrä jossakin aikayksikössä. Numeroarvon lisäksi ohjausarvot sisältävät yleensä tietyn ylityskertojen tiheyden, jonka puitteissa tapahtuvia numeroarvon ylityksiä ei vielä katsota ohjausarvon ylitykseksi.
Ympäristöasioiden hallinta; ympäristöjohtaminen	Ympäristönäkökohtia keskeisenä pitävä johtamistoiminta, jonka yleisenä päämääränä on ympäristönsuojelun liittäminen osaksi organisaation toimintaa. Ympäristöasioiden hallintaan kuuluu, että organisaatiolle määritellään ympäristöpolitiikka ja siitä johdetut ympäristöpäämäärät ja -tavoitteet ja että ne toteutetaan määritetyin keinoin. Tärkeimmät ympäristöasioiden hallintaa koskevat määräykset ja ohjeet on annettu EU:n EMAS -asetuksessa ja kansainvälisen standardisointijärjestön ISO:n ympäristöasioiden hallintaa käsittelevissä 14000-sarjan standardeissa.
Ympäristölupa	Ympäristönsuojelulain mukainen lupa, joka tarvitaan ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttaville toiminnoille. Ympäristöluvassa annetaan määräyksiä mm. toiminnan laajuudesta, päästöistä ja niiden vähentämisestä. Luvan myöntämisen edellytyksenä on mm., että toiminnasta ei saa aiheutua terveyshaittaa tai merkittävää ympäristön pilaantumista tai sen vaaraa. Ympäristölupa on korvannut mm. uudistetun ilmansuojelulain mukaisen ilmaluvan .
Ympäristömyrky	Normaalisti elolliseen luontoon kuulumaton, joko synteettisesti valmistettu tai maaperästä, vedestä tms. erotettu yhdiste tai alkuaine, joka vaikuttaa eliöihin haitallisesti.
Ympäristönsuojelu	Toimintaa, jolla pyritään ehkäisemään ympäristöongelmia ennalta sekä poistamaan tai lieventämään jo syntyneitä ympäristöongelmia. Katsottiin 1970-luvulle asti osaksi luonnonsuojelua, mutta yhteiskunnallisen "ympäristöheräämisen" jälkeen ympäristönsuojelu on ymmärretty luonnonsuojelua laajemmaksi käsitteeksi. Herääminen ilmansuojeluun oli yksi askel modernin ympäristönsuojelun synnyssä.

Ympäristönsuojelulaki	Laki (86/2000) sisältää yhtenäiset säännökset maaperän, vesien ja ilman suojelusta sekä luodellytykset ympäristöhaittojen kokonaisvaltaiselle tarkastelulle. Yhtenäinen ympäristölupa mahdollistaa sen, että ympäristön eri osiin kohdistuvat pilaantumisvaikutukset voidaan ottaa tasaveroisesti huomioon. Ympäristönsuojelulain säätämisen taustalla oli EU:n IPPC-direktiivi ympäristön pilaantumisen ehkäisemisen ja vähentämisen yhtenäistämiseksi.
Ympäristönsuojelun neuvottelukunta	Sisäasiainministeriön vuonna 1971 asettama neuvottelukunta, jonka tehtävänä oli vastata ympäristönsuojelun hallinnosta. Neuvottelukunta muuttui myöhemmin ympäristönsuojeluneuvostoksi ja on sittemmin sulautunut luonnonvarainneuvostoon.
Ympäristöpolitiikka	Ympäristönsuojelun toteutustapa, johon kuuluu ympäristönsuojelun tavoitteiden määrittely sekä keinot, joilla nämä tavoitteet pyritään saavuttamaan. Käsitettä voidaan rajata toimijan (esim. valtio, yritys) tai kohteen (esim. ilmansuojelu , energiakysymykset) mukaan.
Ympäristövero	Ympäristöpolitiikan taloudellinen ohjauskeino , jossa ympäristökuormitusta aiheuttava toiminnanharjoittaja maksaa esim. päästöjensä suuruutta vastaavia päästöveroja tai luonnonvaran käyttöön suhteutettuja käyttömaksuja. Suomen ilmansuojelupolitiikassa käytettyjä ympäristöveroja ovat esimerkiksi rikki- ja hiilipitoisten polttoaineiden sekä ajoneuvojen ympäristöverot.
YTV	Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta. Helsingin, Espoon, Kauniaisten ja Vantaan yhteinen seudullinen toimielin, jonka yhtenä toimialana on ilmanlaadun seuranta . Toimielin perustettiin 1970-luvun alussa. Ilmanlaadun mittaustoiminta alkoi siellä vuonna 1983, kun Helsingin kaupungin kanssa tehtiin sopimus ilmanlaadun seurannan siirtämisestä YTV:lle.
YVA	Ympäristövaikutusten arviointi. Lainsäädännössä määritelty menettely, jossa säädetyllä tavalla selvitetään jonkin suunnitteilla olevan hankkeen, toimenpiteen tai toiminnan ympäristövaikutukset etukäteen. Lainsäädännössä on asetettu ympäristövaikutusten arviointivelvoite tietyille suurille hankkeille (ns. hanke-YVA, 468/1994) sekä suunnitelmille ja ohjelmille, jos niiden toimeenpanolla voi olla ympäristövaikutuksia (ns. suunnitelma-YVA, 200/2005).